BoekStart

de Bibliotheek op school

LEZEN
STICHTING LEZEN

LEESBEVORDERING EN BELEID

Lezen lokaal verankeren

werken aan een sterk leesbevorderingsnetwerk

JUNI 2025

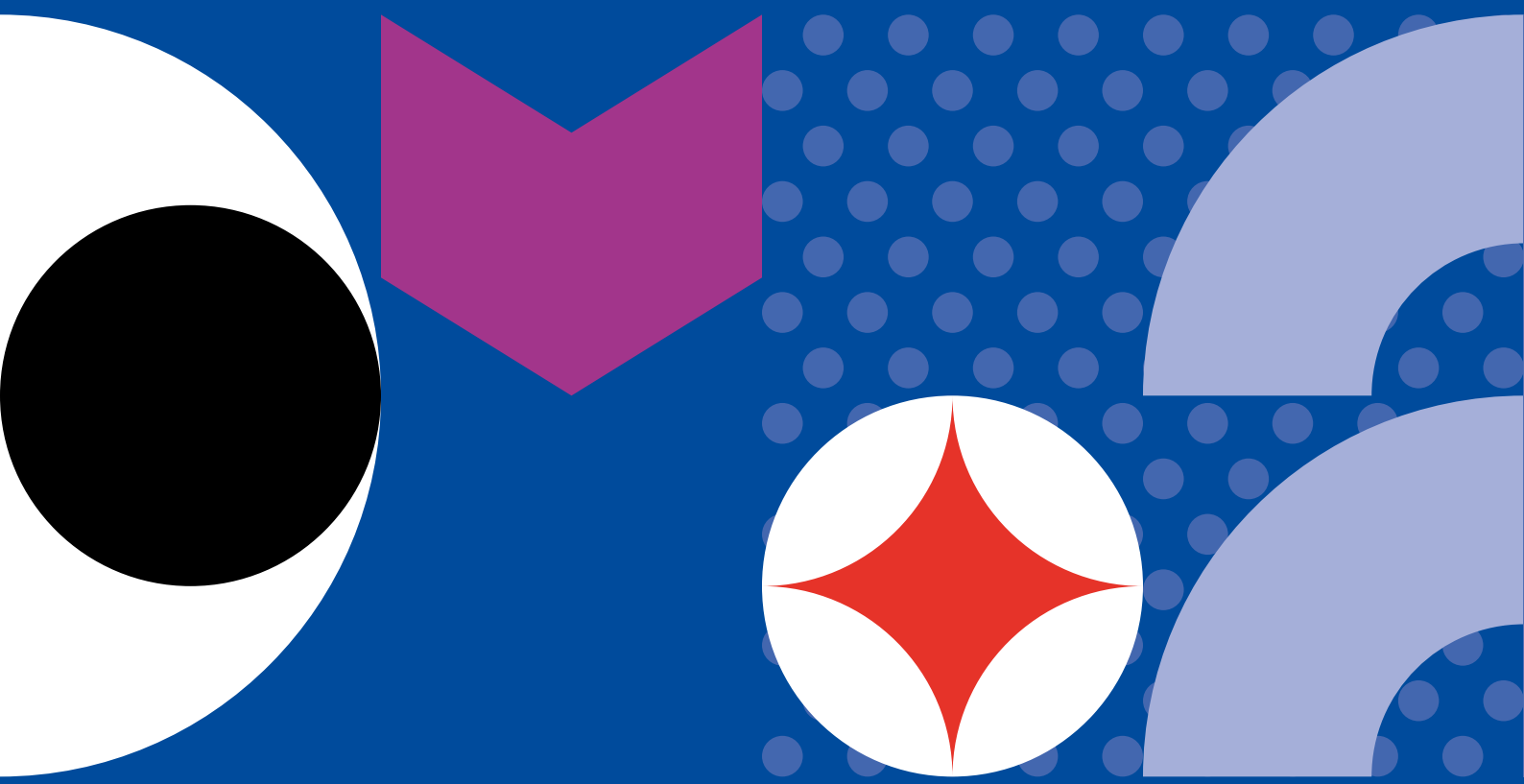

Inhoud

Voorwoord 2

Inleiding 4

1 “De hele stad komt bij ons over de vloer”
Bibliotheek Rotterdam 6

2 Worstelen met de wet van de remmende voorsprong
Bibliotheek Deventer 12

3 “Eerst het contact, dan het contract”
Bibliotheek Helmond-Peel 18

4 Het helderheidseffect
Biblionet Groningen 24

Analyse 30

Leesbevorderingsprogramma’s 37

Meer informatie, verder lezen 40

Voorwoord

In 2021 verscheen de eerste versie van Lezen Lokaal Verankeren. Het belang van goed leesonderwijs, waarbij verschillende partijen samenwerken om dat te realiseren, was toen groot en is nog steeds buitengewoon relevant.

In de huidige tijd waarin desinformatie om zich heen grijpt en waarin het onderscheid tussen feit en mening lijkt te verdwijnen, is het des te belangrijker goed te begrijpen wat je leest, informatie op waarde te kunnen schatten en in verhalen te duiken waarin je jezelf of juist de ander herkent. Daarom is de urgentie van een sterke leesbevorderingsaanpak groter dan ooit, want

Wie leest heeft een goed verhaal.

De meest recente cijfers op het gebied van de leesvaardigheid van de Nederlandse jeugd laten zien dat er nog volop werk aan de winkel is. Tegelijkertijd toont onderzoek aan dat leesbevorderingsprogramma's positieve impact hebben, mits goed geïmplementeerd.

Een effectieve leesbevorderingsaanpak is afhankelijk van een aantal factoren en een sterke samenwerking tussen het bibliotheek- en onderwijsveld is daarbij een van de sleutels. Het gaat dan allereerst om een samenwerking op landelijk niveau tussen Stichting Lezen, SPN, VOB, KB, nationale bibliotheek, landelijke kinderopvang- en onderwijsorganisaties en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Minstens zo belangrijk is de samenwerking op lokaal niveau tussen Bibliotheek, gemeente, onderwijs- en kinderopvanginstellingen, jeugdgezondheidszorg en andere lokale organisaties.

De bibliotheeksector heeft de afgelopen jaren laten zien haar leesbevorderingstaak serieus te nemen. In het kader van het Masterplan basisvaardigheden zijn vanaf 2023 de aanpak BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* op duizenden nieuwe locaties gestart, terwijl op een nog groter aantal bestaande locaties is begonnen met een doorontwikkeling van de aanpak. Hiermee komt de doelstelling *volledige dekking in aanbod van de Bibliotheek op school voor het primair en voortgezet onderwijs* uit het in oktober 2024 vernieuwde Bibliotheekconvenant steeds dichterbij.

In deze brochure komen de directies van Bibliotheek Rotterdam, Bibliotheek Deventer, Bibliotheek Helmond-Peel en Biblionet Groningen aan het woord

over de uitbreiding van hun leesbevorderingsaanpak en de veranderingen in de lokale samenwerking die daar onlosmakelijk mee zijn verbonden. De uitdagingen waar zij voor staan, zult u vast herkennen. We hopen dat hun creatieve oplossingen en hun ambities u zullen inspireren.

Tamar van Gelder
directeur-bestuurder Stichting Lezen

Erna Winters
netwerkmanager openbare bibliotheken

Klaas Gravesteijn
directeur VOB

Frans Bergfeld
voorzitter bestuur SPN

Ronald Huizer
directieteam KB, nationale bibliotheek
portefeuille Lezen & Digitale Geletterdheid

Inleiding

De eerste versie van *Lezen Lokaal Verankeren* kwam uit in 2021, enigszins vertraagd door de start van de COVID-19-pandemie. De interviews voor die brochure hadden namelijk al in 2019 plaatsgevonden. Daardoor zit er een kleine vijf jaar tussen die eerste serie interviews en de gesprekken die we voerden voor deze nieuwe versie in het voorjaar van 2024. Als we de uitkomsten van deze twee series gesprekken naast elkaar leggen, zien we dat er behoorlijk wat is veranderd in vijf jaar.

Een van de meest in het oog springende ontwikkelingen is de extra ruimte die er is gekomen voor het werk van bibliotheken op het gebied van leesbevordering. Die ruimte is er in de vorm van zowel de erkenning van het belang van leesbevordering als de financiële ondersteuning daarvoor. De extra rijksmiddelen uit het Masterplan basisvaardigheden voor het starten en doorontwikkelen van de programma's BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school*, zijn hiervan misschien wel het belangrijkste voorbeeld. Het is duidelijk dat bibliotheken deze ruimte hebben benut om hun leesbevorderingsaanpak flink uit te breiden.

Daarnaast zien we een geleidelijke verschuiving van de rol die de leesmediaconsulent speelt binnen de leesbevorderingsprogramma's, een verschuiving van een vooral uitvoerende rol naar een meer adviserende. Daarmee samenhangend begint ook de samenwerking tussen de Bibliotheek en haar partners te veranderen, doordat de Bibliotheek zelf een andere houding aanneemt, maar ook doordat ze meer commitment en eigenaarschap vraagt van haar partners.

Al deze ontwikkelingen brengen ook weer nieuwe uitdagingen met zich mee, zoals de bestuurbaarheid van een organisatie die bezig is met (forse) uitbreiding, de grotere verantwoordelijkheden van leesmediaconsulenten door hun nieuwe rol en het combineren van de typische idealistische ambities van de Bibliotheek met een zakelijkere houding richting partners.

In deze brochure vertellen de directies van Bibliotheek Rotterdam, Bibliotheek Deventer, Bibliotheek Helmond-Peel en Biblionet Groningen hoe ze omgaan met de kansen en uitdagingen die ze tegenkomen bij het vormgeven van de lokale leesbevorderingsaanpak. De interviews met hen vormen het hart van deze brochure.

Daarna volgt een hoofdstuk met een korte analyse van de belangrijkste ontwikkelingen die terugkomen in de interviews. Voor een wat preciezer beeld van de leesbevorderingsprogramma's, is er daarna een hoofdstuk dat ingaat op hoe deze programma's eruitzien. Voor wie daarin geïnteresseerd is volgt een lijst met verwijzingen naar andere brochures en instrumenten die het bouwen aan een sterk lokaal leesbevorderingsnetwerk ondersteunen.

NB: De interviews in deze brochure zijn gebaseerd op gesprekken die plaatsvonden in het voorjaar van 2024, met updates van begin 2025.

NB: De gangbare functietitel voor bibliotheekmedewerkers die met het programma de Bibliotheek *op school* en BoekStart in de kinderopvang werken is bij veel bibliotheken tegenwoordig 'leesmediaconsulent'. Sommige lokale bibliotheken hebben echter hun eigen versie van deze functietitel. In de interviews zijn de functietitels aangehouden die de bibliotheken zelf hanteren.uikbare materialen en instrumenten.

Afrika
Nederlan

“De hele stad komt bij ons over de vloer”

1

Bibliotheek Rotterdam

Alice Vlaanderen en Barbara van den Bos

"Ik ben me nog steeds aan het verwonderen," zegt Alice Vlaanderen die sinds juli 2023 directeur-bestuurder van Bibliotheek Rotterdam is. In haar vorige rol, als directeur Cultuur bij de gemeente Rotterdam, vormde de Bibliotheek een belangrijk deel van haar portefeuille. "Door die ervaring dacht ik dat ik de Bibliotheek al best goed kende, maar toen ik hier eenmaal werkte, bleek dat toch niet helemaal te kloppen."

Waar verwondert Vlaanderen zich zoal over? "Er gebeurt zoveel! En ook zonder dat ik het allemaal weet en zie. Dat is niet erg, want het zelforganiserend vermogen van medewerkers is enorm groot. Ook als ik soms verwikkeld ben in heel complexe kwesties, loopt de praktijk gewoon door. De Bibliotheek is als een bruisende bijenkorf van activiteiten en mensen die komen en gaan."

"Er is bijna een constante stroom van bezoekers," voegt Barbara van den Bos, teamleider educatie, toe. "We zijn zeven dagen per week open en we hebben vaak 's avonds ook programmering. Als je overal bij zou willen zijn, heb je minstens drie levens nodig."

“We willen minder bezig zijn met dat uitvoerende deel en de scholen bewuster maken van hun eigen rol en verantwoordelijkheid.”

– Barbara van den Bos

Werken met doelgroepen

Bibliotheek Rotterdam focust met haar programmering op leeftijdsgroepen, te beginnen bij de voorschoolse periode. “We hebben goede contacten met consultatiebureaus,” vertelt Van den Bos. “Daarnaast werken we op twintig locaties met BoekStart in de kinderopvang en kijken we naar de mogelijkheid om dat verder uit te breiden.”

Binnen het primair onderwijs en het speciaal onderwijs wordt er al op 165 scholen met de Bibliotheek *op school* gewerkt. “We hebben binnen de gemeentegrenzen in totaal zo’n 200 scholen, waarvan meer dan de helft volgens het CBS een achterstandsscore van 1 of hoger heeft. Met 165 scholen die meedoen is ons bereik al behoorlijk groot,” vertelt Van den Bos.

“Ook het voortgezet onderwijs werkt met de Bibliotheek *op school*,” gaat Van den Bos verder. “Op dit moment zijn er dertien scholen aangehaakt, waaronder praktijkonderwijs, vmbo maar ook een lyceum met havo/vwo. Voor uitbreidingen op dit vlak kijken we vooral naar het vmbo, onder andere omdat dit binnen de regeling Masterplan basisvaardigheden wordt gestimuleerd.”

Van den Bos vertelt dat er ook met de aanpak de Bibliotheek *op school* gewerkt gaat worden op de twee grootste mbo’s in Rotterdam. “We merken wel dat zo’n mbo iets heel anders vraagt dan het primair onderwijs, dus zijn we nu goed aan het kijken en uitproberen wat op het mbo werkt. Dat geldt ook voor de twee pabo’s waarmee we contact hebben, waarvan één meedoet met de aanpak de Bibliotheek *op school*. Met die hogescholen bespreken we hoe we elkaars expertise kunnen versterken.”

Over de hele linie lijkt in Rotterdam het belang van leesbevordering bij het onderwijs duidelijk te zijn, vertelt Vlaanderen: “We hoeven op dit moment niet heel hard te werken om scholen te overtuigen zich aan te sluiten. Op het mbo zie je dat misschien wel het sterkst: die scholen zijn zó enthousiast. Ze willen heel graag meedoen en de beste mbo van het land zijn als het gaat om lezen. Omdat zij zelf die urgentie zo goed zien, kunnen we het ook makkelijker hebben over wat werkt voor hun leerlingen.”

Geen duizenddingendoekje

In Rotterdam is het bereik van de leesbevorderingsaanpak flink toegenomen de laatste jaren. Bij Bibliotheek Rotterdam kijken ze zorgvuldig naar hoe die groei het beste kan worden vormgegeven. "Als Bibliotheek word je al snel een duizenddingendoekje," zegt Vlaanderen. "Daarom zijn we kritisch op wat we wel en niet doen. Daar hebben we in het meerjarenbeleidsplan een strategie op ontwikkeld. In de eerste plaats doen we alleen iets als een andere partij het niet doet of niet kan doen."

"Wat we ook als richtlijn aanhouden," vertelt Van den Bos, "is dat als we iets oppakken we altijd kijken of het in samenwerking met een andere partij kan." "Maar eindeloos leuren bij partners om alsjeblieft aan te haken, dat doen we niet meer," vult Vlaanderen aan. "We zoeken waar de meeste energie zit, ook als we nog niet precies weten hoe een samenwerking eruit kan zien. Het mbo is daar een mooi voorbeeld van. De energie die er zit is zo gunstig dat we hebben besloten er gewoon voor te gaan. We starten daar met de aanpak de Bibliotheek *op school* en onderzoeken of we ook op andere manieren kunnen bijdragen aan de ondersteuning van jongeren, bijvoorbeeld met IDO-spreekuren op locatie."

Zoeken naar de grootste impact

Een andere richtlijn van Bibliotheek Rotterdam is om een samenwerking zó aan te gaan dat de impact het grootst is. "Neem het voorbeeld van voorlezen in een peuterspeelzaal," vertelt Vlaanderen. "Dat voorlezen is leuk en belangrijk en de pedagogisch medewerkers vinden het ook fijn als de Bibliotheek dat komt doen. Maar ons doel is zorgen dat de medewerkers het zelf gaan doen omdat het effect dan veel groter is."

Nog een manier om die impact te vergroten is het beter verbinden van verschillende programma's, meent Vlaanderen: "We hebben ons tot nu toe vooral op verschillende doelgroepen gericht, maar ik vind dat we integraler moeten kijken. En dat betekent de verschillende aanpakken voor doelgroepen beter op elkaar afstemmen, zoals we dat bijvoorbeeld doen bij de gezinsaanpak."

Drie pakketten voor de Bibliotheek *op school*

Recentelijk heeft Bibliotheek Rotterdam besloten om de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs in drie verschillende pakketten aan te bieden, ook aan scholen die al meedoen met het programma. De pakketten verschillen in volume en expertise legt Van den Bos uit: "We hebben een bondig pakket, een standaard pakket en een intensief pakket. De bouwstenen van de Bibliotheek *op school* blijven de basis, dus die vind je terug in alle pakketten. Bovenop die basis bieden de pakketten verschillende dingen. Met het intensieve pakket kun je bijvoorbeeld breder inzetten door niet één maar twee leesconsulenten te verbinden aan een school. Het intensieve pakket biedt ook de optie om juist te verdiepen, door een reguliere leesconsulent en een leesconsulent met een uitgesproken expertise, zoals meertaligheid, samen een school te laten ondersteunen."

Het werken met verschillende pakketten vormt een mooie aanleiding om met de school in gesprek te gaan. Van den Bos: "Het doel van de Bibliotheek *op school* is altijd het stimuleren van een rijk leesklimaat. Dat verandert niet. Maar we willen, net als in de kinderopvang, minder bezig zijn met dat uitvoerende deel en de scholen bewuster maken van hun eigen rol en verantwoordelijkheid. De pakketten geven ons de ruimte om te laten zien wat er mogelijk is en om de school een spiegel voor te houden. Sommige scholen hebben bijvoorbeeld het idee dat ze al een eind op weg zijn, maar focussen dan nog steeds vooral op de collectie, terwijl er veel meer te halen is uit de Bibliotheek *op school*."

Vlaanderen vult aan: "De pakketten geven scholen de gelegenheid om na te denken over wat ze zelf willen. We vinden het belangrijk dat ze nadenken over hun doelen, wat ze nodig hebben om die te bereiken en hoe de Bibliotheek daarbij kan helpen. In het gesprek met een school kom je tot de keuze voor een pakket dat we samen naar een meerjarenplan vertalen. Zo voelt een school zich veel meer eigenaar."

Gespecialiseerde leesconsulenten

Het is nog niet zo lang geleden dat Rotterdam is begonnen met het werken met gespecialiseerde leesconsulenten, geeft Van den Bos aan. "We hebben intern al veel nagedacht over die specialisaties, maar we willen ook samen met het onderwijs kijken naar waar zij behoefte aan hebben. We zoeken niet naar een 'definitieve' vaststelling van specialismen. Je wilt flexibel blijven om in te kunnen spelen op veranderende omstandigheden. Denk aan de komst van vluchtelingen uit Oekraïne. Door de oorlog hadden we vrij plotseling een grote groep Oekraïense leerlingen waar we iets voor wilden doen. Er was dus ineens veel kennis nodig over één specifieke taal en cultuur. Maar als het gaat om nieuwkomerskinderen hebben we de laatste tijd juist weer veel meer te maken met een enorm gedifferentieerde groep."

Omdat de leesbevorderingsaanpak bij Bibliotheek Rotterdam groeit, moeten er ook nieuwe mensen aangenomen worden. Spelen die specialisaties een rol in dat proces? Van den Bos: "Bij het werven hebben we in ons achterhoofd wel dat we meer met specialisaties bezig zijn. In sollicitatiegesprekken gaat het daar ook over. Maar we schrijven er bewust niet over in onze vacaturetekst, omdat we mensen willen die ook die basis van de leesconsulentrol beheersen en een verbindende rol kunnen spelen tussen de Bibliotheek en partners. We willen niet alleen specialisten."

Trots op de Bibliotheek

Bij het College van Rotterdam is buitengewoon veel aandacht voor taal. Maar liefst drie wethouders houden zich direct of indirect bezig met dit onderwerp, vertelt Vlaanderen: "Onze opdrachtgever is de wethouder Cultuur en Onderwijs. We hebben daarnaast een wethouder met 'Digitale Inclusie' in z'n portefeuille én een wethouder die verantwoordelijk is voor 'Taal'. We hebben een goede relatie met al deze wethouders en eigenlijk met de hele gemeente. Zij zijn allemaal trots op de Bibliotheek en heel betrokken. Toen we middelen nodig hadden voor de vernieuwing van de Centrale Bibliotheek – dat ging maar liefst over 160 miljoen – heeft de gemeenteraad unaniem vóór gestemd. Fantastisch toch!"

Die relatie met de gemeente is in het verleden echter ook wel minder sterk geweest. "Maar het afgelopen decennium is dat gelukkig veranderd," vertelt Vlaanderen, "en ziet de gemeente hoe de Bibliotheek bijdraagt aan alle maatschappelijke opgaven in de stad. Waar zo'n 15 jaar geleden nog werd bezuinigd op de Bibliotheek en locaties werden gesloten, zijn we inmiddels gegroeid en nog steeds aan het uitbreiden. We hebben nu 23 vestigingen én we werken met de Bibliotheek *op school* op een groot aantal locaties. Je kunt dus echt een omslag zien in het gemeentelijke beleid richting de Bibliotheek."

Zien wat er in de samenleving gebeurt

Wat was het geheim achter deze succesvolle ombuiging? Vlaanderen denkt dat dit onder meer te maken had met de opstelling van de Bibliotheek zelf: "Bibliotheken zijn vaak veel te bescheiden over wat ze kunnen en welke rol ze lokaal spelen of zouden kunnen spelen. Wij hebben het beleid van de gemeente erbij gepakt en de punten waarop de Bibliotheek kan bijdragen geïdentificeerd. Als je goed kijkt, zie je dat de Bibliotheek voor bijna elk beleidsterrein van betekenis is."

"Maar er is meer," vervolgt Vlaanderen. "De hele stad komt bij ons over de vloer én we zitten overal. Wij zien simpelweg ontzettend veel van wat er in de samenleving gebeurt. Daarmee ben je ook als Bibliotheek een sterke adviseur van het College en dat wordt door de gemeente ook zo ervaren. Er is echt een gevoel van gemeenschappelijkheid, wat bijvoorbeeld ook weer terugkomt in de manier waarop we ons meerjarenbeleidsplan vormgeven."

Alleen erover praten is echter niet genoeg, zegt Vlaanderen: "Natuurlijk probeer je jezelf bij de wethouder uit te nodigen en veel contact te hebben met de gemeente. Maar het helpt ook enorm om de wethouder of raadsleden uit te nodigen om naar de Bibliotheek te komen. Zo kunnen ze ervaren wat een Bibliotheek doet, bijvoorbeeld door hen te laten deelnemen aan een taalcafé. Zo zien ze de impact van het bibliotheekwerk veel beter dan wanneer je er alleen maar over praat."

Stevig blijven staan

Wat zien ze bij Bibliotheek Rotterdam op dit moment als de grootste uitdaging? Van den Bos: "Ik denk dat we echt in een piek zitten op dit moment, zowel qua aandacht als qua financiering. We weten dat er landelijk hard gewerkt wordt aan een structurele financiering van de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs. We zijn ook al aan het nadenken over hoe we kunnen zorgen dat alles wat we hebben opgebouwd de komende jaren stevig blijft staan. Een van de manieren om dat te doen is werken aan die gezamenlijke verantwoordelijkheid als het gaat om bijvoorbeeld de Bibliotheek *op school*. Als we samen een rijke leescultuur kunnen creëren, hebben we een stevige basis voor het leesonderwijs."

Vlaanderen vult aan: "Maar de Bibliotheek blijft hard nodig, ook als er meer eigenaarschap komt bij scholen. Zonder leesconsulenten zou er gewoon te veel van de aanpak wegvallen. Dat moeten we blijven aantonen. En dat doen we ook, we blijven daarvoor vechten."

"Het is daarom belangrijk dat we onszelf er steeds weer aan helpen herinneren hoeveel mooie en zinvolle dingen de bibliotheken al doen in Nederland," gaat Vlaanderen verder. "Toen ik net met deze functie was begonnen, ging ik mee met een studiereis naar het Storyhouse in Chester om inspiratie op te doen en om collega's te leren kennen. Het viel mij toen op dat veel van wat daar gebeurde ook al in Nederland werd gedaan. We kijken vaak naar Scandinavische landen, of in dit geval Engeland, omdat daar een hoop gebeurt. Maar we doen in Nederland ook zoveel goede en innovatieve dingen. We weten het alleen niet altijd van elkaar."

"Als je goed kijkt, zie je dat de Bibliotheek voor bijna elk beleidsterrein van betekenis is."

– Alice Vlaanderen

	Aantal
Gemeentes	**1**: Rotterdam
Inwoners (per 1 januari 2024)	Circa **670.425**
BoekStartcoach	**8** coaches
BoekStart in de kinderopvang	**20**
De Bibliotheek *op school* primair onderwijs	**165**
De Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs	**13**
De Bibliotheek *op school* mbo	**2**
De Bibliotheek *op school* hbo (pabo)	**1** (plus 1 samenwerking zonder de Bibliotheek *op school*)

Worstelen met de wet van de remmende voorsprong

2

Bibliotheek Deventer

Alice van Diepen en Marike Rienstra

Deventer hoort bij de eerste lichting bibliotheken die werkte met het programma de Bibliotheek *op school*. Door vroeg te beginnen is intussen een schat aan kennis en ervaring opgebouwd, hebben de relaties met partners in het werkgebied wortel kunnen schieten en is het vertrouwen in de Bibliotheek groot. Een begerenswaardige positie.

Wie er zo vroeg bij is, moet echter uitkijken voor de wet van de remmende voorsprong. Als programma's lopen en relaties in orde zijn, kan de aandacht verslappen. Ook Bibliotheek Deventer trapte op een gegeven moment in de verraderlijke valkuil van vanzelfsprekendheid. Maar daar is veel van geleerd, geeft directeur Alice van Diepen aan: "We zijn ons er nu nog bewuster van dat je altijd alert moet zijn en altijd vragen moet blijven stellen, zoals is dit wat er nu nodig is, is wat we doen nog wel relevant?"

Alle kinderen in Deventer bereiken

"Onze ambitie is om alle kinderen in Deventer te bereiken," vertelt Marike Rienstra, consulent Jeugd en Onderwijs. "Zover zijn we nog niet, maar we zijn al best een eind op weg. Om te beginnen bereiken we van de tachtig kinderdagverblijflocaties ongeveer 26 met het programma BoekStart. Het merendeel daarvan, namelijk 20, zijn locaties waar kinderen met een VVE-indicatie zitten. Daarnaast werken we ook met een BoekStartcoach op het consultatiebureau."

In het primair onderwijs komt het voornemen om alle kinderen te bereiken al in zicht, geeft Rienstra aan: "Van de in totaal 37 basisscholen werken we op 31 locaties met de Bibliotheek *op school*. Bovendien willen we met de nieuwe gelden van het Masterplan basisvaardigheden nog meer scholen aansluiten. Daarmee komen we dicht bij ons doel om alle basisscholen in Deventer mee te nemen, zowel in de stad zelf als in de dorpen daaromheen. Alle scholen met een hoge achterstandsscore doen al mee."

Bibliotheek Deventer maakt overigens geen onderscheid in de aanpak tussen scholen met en zonder een achterstandsscore. Van Diepen vertelt waarom: "Niet alleen op achterstandsscholen zitten kinderen met een achterstand. Die vind je echt op alle scholen. En op scholen met minder achterstandsproblematiek kan soms de aandacht voor taalontwikkeling en leesplezier verslappen, omdat men daar de noodzaak minder voelt. Dus ook daar moet je waakzaam blijven. Met de extra subsidie willen we het liefst het hele pakket voor alle scholen breder maken."

Ook met Panta rhei, het speciaal onderwijs, wordt al samengewerkt vertelt Rienstra. "Het contact is heel goed, alleen op dit moment zijn ze er nog niet klaar voor om het hele programma van de Bibliotheek *op school* te gaan doen. Medewerkers hebben bijvoorbeeld wel de cursus Open Boek bij ons gevolgd en ze hebben enthousiaste leerkrachten die ontzettend veel doen aan leesbevordering. Ook komen ze bij ons op bezoek in de Bibliotheek."

In Deventer zijn alle scholen voor voortgezet onderwijs 25 jaar geleden gefuseerd tot het Etty Hillesum Lyceum. "Op alle locaties hebben we de Bibliotheek *op school*, heel breed dus, van praktijkonderwijs tot bovenbouw havo/vwo," vertelt Rienstra. "We zijn nog niet zo lang bezig in het voortgezet onderwijs dus daar is nog veel te leren. Gelukkig krijgen we hierbij goede ondersteuning van Rijnbrink, onze POI."

Ook bij het werken met het mbo is er ondersteuning vanuit de POI, geeft Rienstra aan. "Het mbo, Aventus, heeft een groot aantal vestigingen, verspreid over Overijssel en Gelderland. Daarom werken we als het gaat om het mbo samen met CODA Apeldoorn en Bibliotheek Zutphen. We wilden graag de Bibliotheek *op school* meteen breed inzetten, maar daar is de centrale directie van Aventus nog niet mee akkoord. Dus zijn het nu steeds individuele opleidingen die aansluiten."

De kwaliteit achter bevlogenheid

Een aantal jaar geleden merkten ze bij Bibliotheek Deventer dat het geen overbodige luxe is om goed in de gaten te houden of alles loopt zoals je wilt. "We zagen de leesconsulenten hard werken," vertelt Van Diepen, "dus dat gaf ons het idee dat het allemaal volgens plan ging. In een Bibliotheek zijn er altijd zoveel onderwerpen die de aandacht vragen, dat je daar al snel heel druk mee bent en minder tijd investeert in zaken die goed lijken te lopen. Toen een medewerker met een belangrijke rol in het educatieteam door ziekte uitviel, ontdekten we echter dat veel leesconsulenten nog veel te veel in de uitvoering zaten, terwijl we toch echt een transitie wilden naar een meer adviserende rol voor hen. Achteraf bleek dus dat we alerter moesten zijn op de kwaliteit achter de bevlogenheid."

De valkuil van vanzelfsprekendheid kwam ook tot uiting in het ambitieniveau. Van Diepen: "We waren te veel aan het redeneren vanuit hoever we al waren gevorderd en vanuit de hoeveelheid formatie die we hadden. Ik realiseerde me toen dat niet de formatie maar de ambitie voorop moet staan. Een eventueel formatieprobleem lost zich in veel gevallen vanzelf wel op als je weet waar je naartoe werkt. Al deze zaken hebben ons doen realiseren hoe belangrijk het is om scherp te zijn én blijven op wat je als Bibliotheek doet. Korte lijntjes houden met de mensen in je eigen organisatie is daarbij heel belangrijk."

Lokale relaties onderhouden

De relatie met de Gemeente Deventer is prima en dat is te merken, bijvoorbeeld aan het feit dat Bibliotheek Deventer een grote verantwoordelijkheid heeft gekregen op het terrein van het verbinden van cultuureducatie, het sociaal domein, en amateurkunst en talent-

ontwikkeling. Deze nieuwe taak werd aan de Bibliotheek gegeven door een fusie in 2022 met Kunstcircuit, het kunstencentrum van Deventer.

“Vooral de ambtenaren van Jeugd en Onderwijs die al wat langer bij de gemeente werken, weten heel goed wat wij kunnen en welke schakel we innemen in het geheel,” vertelt Van Diepen. “Relaties met partners moet je echter onderhouden, ook als ze goed zijn. Dat doen we op verschillende manieren. Bijvoorbeeld door in ons meerjarenbeleidsplan in te haken op gemeentelijke doelen en deze plannen te delen met de gemeente. Zo betrek je ze en maak je ze mede-eigenaar. Dat is belangrijk, want we hebben de gemeente nodig om onze plannen uit te voeren. Voor andere partners, zoals de kinderopvangorganisaties en onderwijsinstellingen, geldt hetzelfde.”

“We vinden het belangrijk ambtenaren en raadsleden goed te informeren,” zegt Van Diepen. “We nodigen bijvoorbeeld raadsleden uit bij een informatiebijeenkomst over jeugd en onderwijs. Dat geeft ons de kans meer te vertellen over het werk, de verschillende vormen van dienstverlening en de impact die we hebben.”

Schakelen op meerdere niveaus

Bij het onderhouden van die relaties met lokale partners, is de afgelopen jaren heel duidelijk geworden dat iedereen binnen de organisatie daar een rol in heeft. Van Diepen legt het uit: “Medewerkers zijn niet alleen verantwoordelijk voor de inhoud maar ook voor het netwerk. Leesconsulenten komen in hun dagelijks werk ook veel in contact met partners en klanten. Dat maakt dat zij net zo goed netwerkers zijn als dat ik dat ben.”

Daarbij is de interne communicatie ook heel belangrijk, ziet Van Diepen. “Je moet weten wie er op welk moment moet staan. Dat betekent ook schakelen tussen de verschillende niveaus binnen onze eigen organisatie. Dat was een tijd geleden nog niet zo gebruikelijk, maar we hebben hier echt prioriteit aan gegeven. Intussen beginnen alle medewerkers dat in de vingers te krijgen: ze weten in te schatten

“We zijn ons er nu nog bewuster van dat je altijd alert moet zijn en vragen moet blijven stellen zoals: is wat we doen nog wel relevant?”

– Alice van Diepen

“Je partners hebben tijd nodig om je te vertrouwen. Langzamerhand gaan ze je dat vertrouwen geven en begrijpen waar jouw kennis en kunde ligt.”

– Marike Rienstra

wanneer ze alléén het contact met een partner kunnen aangaan en wanneer het handig is om er iemand van een andere laag bij te betrekken. Om een voorbeeld te geven: een van de medewerkers die heel deskundig is op het gebied van het jonge kind, heeft mij een tijdje geleden gevraagd om mee te gaan naar een bijeenkomst met de directeur van de GGD. Inhoudelijk heeft mijn collega me niet nodig op zo’n moment, maar zij maakt een inschatting dat het vanuit strategisch oogpunt goed is om ook de directeur erbij te betrekken.”

Hoe leer je wanneer het wel en niet slim is om dat te doen? “Het gaat vooral om het ontwikkelen van intuïtie,” meent Rienstra. “Daarvoor moet je even meelopen. Een tijdje geleden hadden we hier in de Bibliotheek voor het eerst de voorleeswedstrijd van Read2Me! voor het voortgezet onderwijs. Alice hadden we gevraagd om in de jury te zitten. Achteraf hoorden we van de school dat ze het enorm gewaardeerd hadden dat de directeur daar tijd voor vrij had gemaakt. We hadden dat toen niet eens heel bewust zo geregeld, maar het bleek toch een heel goede zet. Zo krijg je steeds beter door wanneer je dat soort keuzes moet maken.”

Het mag fout gaan

Medewerkers ook een rol geven in het netwerken vraagt van hen een andere houding. Hoe is dat in het educatieteam aangepakt? Rienstra vertelt dat ze daar alle medewerkers in hebben weten mee te nemen, “maar je ziet wel dat de een er wat meer bedreven in is dan de ander. En dat is niet erg, je kunt de rollen dan ook een beetje verdelen naar wie dat het beste kan.”

“En het mag ook best een keer fout gaan,” zegt Van Diepen. “Dat hebben we ook wel eens gehad, dat er een school is afgehaakt. Maar daar hebben we veel van geleerd door goed te kijken wat daar mis is gelopen en waarom we daar geen signalen van hadden gekregen.”

Investeringen en resultaten

Bij het investeren in leesbevordering is de lange adem belangrijk, volgens Rienstra: "Als je begint, kun je niet direct verwachten dat je meteen resultaten ziet. Je partners hebben ook tijd nodig om je te vertrouwen en in alle belangrijke dingen mee te nemen. Maar langzamerhand gaan mensen je dat vertrouwen geven en begrijpen waar jouw kennis en kunde ligt. Dat zie je eigenlijk over de hele linie van onze leesbevorderingsaanpak. Het heeft duidelijk geholpen dat we minder met de uitvoerende kant bezig zijn en meer die adviserende kant op gaan. Daardoor word je een gelijkwaardige gesprekspartner."

"Op sommige scholen komen we al best lang, dus dan weten we goed wat er speelt. Soms zie je op een school die veel doet aan leesonderwijs en leesbevordering dat de resultaten flink omhoog gaan. Dat is een signaal dat het toch echt wel werkt, die investering die daar wordt gedaan door de school zelf en door ons. Er was bijvoorbeeld een school die, toen we daar een paar jaar geleden met de Bibliotheek *op school* begonnen, zei: 'Die gemeentelijke voorleeswedstrijd, dat winnen onze leerlingen nooit!' Intussen hebben kinderen van die school nu al een paar keer gewonnen. Dat is echt omdat daar heel veel aan lezen wordt gedaan en er een sterke Bibliotheek *op school* staat. Je kunt het misschien niet altijd met zekerheid zeggen, maar op die school is heel duidelijk dat de moeite die we erin stoppen effect heeft. Zo'n voorbeeld kunnen we dan heel mooi gebruiken in de communicatie met scholen en andere partners."

"Niet de formatie maar de ambitie moet voorop staan."

– Alice van Diepen

"Dit geeft ook maar weer aan hoe belangrijk het is dat je je bewust bent van je deskundigheid," zegt Van Diepen. "Je bent een specialist en op zo'n school heb je dus iets toe te voegen. In die context is het ook belangrijk dat het leesplezier heel serieus wordt genomen. Leesplezier is niet alleen maar leuk; het is een cruciaal element om van kinderen betere lezers te maken."

	Aantal
Gemeentes	**1**: Deventer
Inwoners (per 1 januari 2024)	Circa **103.415**
BoekStartcoach	**1**
BoekStart in de kinderopvang	**26**
De Bibliotheek *op school* primair onderwijs	**31**
De Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs	**1** (grote scholengemeenschap)
De Bibliotheek *op school* mbo	**1**
De Bibliotheek *op school* hbo (pabo)	**1**

“Eerst het contact, dan het contract”

3

Bibliotheek Helmond-Peel

Robin Verleisdonk en Manon Verrijth

Toen Manon Verrijth haar zus hielp met het zoeken naar een nieuwe baan, zag ze een vacature bij de Bibliotheek. “Ik weet nog dat ik tegen mijn zus zei: ‘Oh, wat lijkt het me fantastisch om daar te werken!’ Maar ja, ik had al een baan en bovendien lag mijn ervaring in de zorgsector en eventmanagement, níet in de bibliotheeksector of op het gebied van educatie.” Toch kon ze de vacature niet uit haar hoofd zetten. En dus besloot ze te solliciteren op een baan bij Bibliotheek Helmond-Peel. “Nu zit ik hier, als Manager Educatieve Bibliotheek,” vertelt ze met een brede glimlach.

Robin Verleisdonk, directeur-bestuurder van Bibliotheek Helmond-Peel vertelt waarom Manon een logische keuze was: “Ons educatie-team is inhoudelijk heel sterk dus we zochten vooral iemand met veel ervaring als manager. Manon paste perfect in dat plaatje.”

Aandacht voor de hele leeslijn

Zoals voor veel bibliotheken geldt, heeft ook de leesbevorderingsaanpak van Bibliotheek Helmond-Peel de meeste impact op het basisonderwijs. Verrijth illustreert dit met cijfers: “We werken dit jaar samen met 48 locaties van de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs, waardoor we een dekking van meer dan tachtig procent hebben. Daarnaast hebben we nog vier locaties waarmee we wel in het kader van de Bibliotheek *op school* samenwerken,

met bijvoorbeeld een structurele inzet van een leesmediacoach, maar nu nog zonder een fysieke bibliotheek. We zien daar wel iets in verschuiven. Doordat er dankzij de Masterplan-gelden nog meer fysieke schoolbibliotheken bij komen, komt die 100% dekking steeds dichterbij."

Hoewel de focus dus bij Bibliotheek Helmond-Peel lang vooral bij het primair onderwijs lag, is er tegenwoordig steeds meer oog voor de doorgaande leeslijn van 0 tot 18 jaar. "Een van de redenen daarvoor," legt Verrijth uit, "is dat basisscholen aangeven dat kinderen vaak al met een achterstand binnenkomen. Dus is het heel belangrijk om ook voorschools aan de slag te gaan. We werken daarom bijvoorbeeld binnen Helmond op drie consultatiebureaus met de BoekStartcoach."

Ook de inzet in de kinderopvang wordt versterkt, zegt Verrijth: "In het verleden hebben we wel delen van het programma BoekStart in de kinderopvang ingezet bij kinderopvanglocaties, zoals een training voor pedagogisch medewerkers. Maar dat waren losse plukjes. Daarom zijn we nu vanuit de subsidieregeling Masterplan basisvaardigheden begonnen om met zes kinderopvanglocaties een structurele samenwerking op te zetten met alle bouwstenen van BoekStart in de kinderopvang. We willen dat verder uitbouwen met meer locaties in de regio, maar om het behapbaar te houden, zijn we gestart met zes."

"Ook met het voortgezet onderwijs praten we over meer samenwerking," vertelt Verrijth. "Binnen Helmond werken we al een tijd samen met een grote scholengemeenschap die bestaat uit vier scholen, maar die samenwerking was tot nu toe vrij beperkt. Nieuwe subsidies in het kader van het Masterplan basisvaardigheden geven ons en de scholen de mogelijkheid om er echte Bibliotheek *op school*-locaties van te maken. Zo is onlangs op het Hub van Doornecollege de eerste fysieke locatie van Bibliotheek *op school* op een school voor voortgezet onderwijs in ons werkgebied geopend."

Voor het beroepsonderwijs geldt ook dat de samenwerking steeds meer wordt opgezocht, al zit dit voor het mbo nog wel in een beginfase. "Met de pabo in Helmond werken we al iets langer samen," vertelt Verleisdonk, "maar dat is op dit moment niet volgens de aanpak de Bibliotheek *op school*."

De gemeente kan het verschil maken

Verleisdonk ziet verschillen tussen de vier gemeenten, Helmond, Deurne, Asten en Someren, in hun werkgebied: "Met de bestuurders en ambtenaren van alle gemeenten hebben we goede relaties en in ons convenant zijn duidelijke afspraken gemaakt over het aanbod en de financiering van de Bibliotheek Helmond-Peel. Op basis daarvan kunnen we in de ene gemeente meer doen dan in de andere. Voor een deel is dat echt een geldkwestie: Helmond is een grotere stad en ontvangt net als veel andere steden meer middelen in de context van het onderwijsachterstandenbeleid. Maar daarnaast zie je ook verschillen in de wijze waarop gemeenten leesbevorderingsactiviteiten willen faciliteren."

Een korte vergelijking tussen de gemeente Asten en Deurne kan dit goed illustreren. Verleisdonk: "We werken in de gemeente Asten samen met basisscholen, maar er zijn daar maar twee scholen die echt actief meedoen aan de Bibliotheek *op school*. De gemeente Asten vindt dat de scholen zelf moeten kiezen of ze met de Bibliotheek willen samenwerken en heeft de visie dat leerlingen zoveel mogelijk naar de nieuwe centrale vestiging van de Bibliotheek moeten gaan."

"In Deurne," vertelt Verrijth, "zijn we na een wat stroeve start met de Bibliotheek *op school* begonnen met een abonnementsstructuur, met cofinanciering tussen school, gemeente en Bibliotheek. Daarvan heeft de gemeente Deurne gezegd: we gaan vanuit de NPO-gelden[1] de komende twee jaar voor jullie het gouden, en dus meest uitgebreide, abonnement financieren."

[1] Het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) is een (niet-structureel) investeringsprogramma van de landelijke overheid om de achterstanden bij leerlingen, die zijn ontstaan door de eerste jaren van de Covid-pandemie, aan te pakken.

> **“Je eigen mensen zijn ontzettend belangrijk als je wilt focussen op langdurige samenwerking.”**
>
> – Manon Verrijth

“Hierdoor ontstond er in Deurne echt een andere dynamiek in de samenwerking met de scholen,” vertelt Verleisdonk. “Goed om te weten: de scholenkoepel in Deurne is dezelfde als die in Asten, maar koepels laten hun scholen vaak heel autonoom opereren. Je ziet dus duidelijk dat een gemeente lokaal een aanjager kan zijn van leesbevordering. Wij proberen natuurlijk ook te stimuleren dat de gemeente die houding aanneemt.”

Deinen op financieringsgolven

Bibliotheek Helmond-Peel heeft haar leesbevorderingsactiviteiten de afgelopen jaren gestaag uitgebreid. Vaak worden uitbreidingsstappen mogelijk gemaakt door subsidies, maar deze vorm van financiering heeft ook een schaduwzijde, ziet Verrijth: “Je wordt echt geleefd door subsidies. Natuurlijk zijn we blij met grote regelingen zoals het Masterplan basisvaardigheden. Het is goed om te zien dat we vanuit de landelijke overheid nu zoveel steun krijgen en het geeft ons kansen uit te breiden en te professionaliseren. Tegelijkertijd is het steeds de vraag voor hoe lang die ondersteuning duurt en hoe we die het beste kunnen gebruiken terwijl we niet weten hoe de financiele situatie eruitziet nadat zo’n regeling afloopt.”

Dat die golfbeweging geen nieuw fenomeen is, leerde Verrijth van haar collega’s: “Mensen die al langer in de sector werken, soms al 40 jaar, vertellen me dat die golfbewegingen altijd al hebben bestaan. We zien het ook bij de schoolleidingen. Die krijgen op een gegeven moment subsidie en willen dan graag met ons samenwerken. Dus werk je hard om van alles op te tuigen, maar als de financiering weer stopt, loop je het risico dat alles weer inzakt. Heel frustrerend.”

“Dat is voor ons ook een reden geweest om onze koers te wijzigen, zodat we minder kwetsbaar zijn in die golfbewegingen,” vertelt Robin. “We proberen de samenwerking met partners zo vorm te geven, dat ze robuust en duurzaam worden.”

Commitment en eigenaarschap

Een van die koerswijzigingen gaat over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de Bibliotheek en haar partners. “De doorgaande leer- en leeslijn is onze ambitie en ons doel, maar daarbij moet kwaliteit voorop staan, niet kwantiteit. Met die houding gaan we de gesprekken met partners in,” vertelt Verleisdonk. “De eerste vraag die we stellen aan een onderwijsinstelling of kinderopvangorganisatie is: waar wil je naartoe, wat is jullie visie? Want als die bijvoorbeeld alleen gericht is op het draaien van wat activiteiten, dan is dat voor ons niet voldoende.”

Waar wil Bibliotheek Helmond-Peel dan wel op inzetten? Verleisdonk: “Onze bijdrage moet zorgen voor meer bewustwording en meer expertise bij het team, zodat als onze mensen weer weg zijn er nog steeds dingen gebeuren die bijdragen aan een goede leesvaardigheid. Wij kunnen niet elke dag in elke klas zijn. De kwaliteit van de leesbevorderingsaanpak valt of staat met de bereidheid van de school om een taal- en leesbeleid op te stellen en zich daaraan te committeren.”

Hoe de samenwerking met partners vorm krijgt is dus aan het veranderen. Maar ook met wíe wordt samengewerkt, vertelt Verrijth: “Het idee dat je met iedereen móet samenwerken hebben we losgelaten. Op een school wil je

echt commitment vanuit de schoolleiding. Een enthousiaste groep docenten die het leuk vindt om met leesbevordering bezig te zijn maar er vervolgens geen tijd voor krijgt, is gewoon niet genoeg. Omgekeerd is het ook belangrijk dat niet alleen de schooldirecteur enthousiast is, maar dat die eraan werkt om het hele team mee te nemen."

Deze nieuwe samenwerkingsaanpak betekent ook een verschuiving van de rol van leesmediacoaches van een vooral uitvoerende naar een meer coachende, adviserende rol. Die ontwikkeling gaat niet vanzelf, geeft Verrijth aan: "Ik zie dat als een van mijn belangrijkste taken: zorgen voor mijn eigen medewerkers, zodat zij de ruimte, de vaardigheden en het vertrouwen hebben om die gesprekken met bijvoorbeeld een directeur aan te gaan. Je eigen mensen zijn ontzettend belangrijk als je wilt focussen op langdurige samenwerking."

Maak transparant wat je doet en wat het kost

Deze veranderingen in de aanpak zijn niet zonder overleg met de gemeenten ingezet, geeft Verleisdonk aan: "Wij hebben de gemeenten betrokken bij onze beleidsplannen en wijzigingen in onze visie en ambities. Met de vier gemeenten hebben we een convenant gesloten, inclusief samenwerkingsovereenkomst, waarin de kaders en ambities duidelijk beschreven staan. De samenwerking is daardoor sterker geworden, waardoor de gemeente ons nu ook beter meeneemt."

Ook op financieel vlak wordt er door Bibliotheek Helmond-Peel anders gewerkt dan voorheen. "We hebben een tijdje geleden de financiële ontwikkelingen van de afgelopen jaren op een rij gezet," vertelt Verleisdonk. "We zitten in de gemeente Helmond na jaren van forse bezuinigingen weer op het niveau van de subsidie van 2006. Maar wat opvalt is dat we in 2006 slechts drie wijkvestigingen hadden, terwijl we nu alleen al met de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs 48 locaties hebben. Wat we nu doen en welke middelen we daarvoor hebben, staat dus nog niet in de juiste verhouding. Ik heb de gemeente weten te bewegen om iets meer bij te dragen, maar het was nog niet voldoende. Dus hebben we besloten de scholen te vragen om een deel te financieren."

Dit betekende weer een nieuwe uitdaging voor de leesmediacoaches, vertelt Verleisdonk: "Zij moesten moeilijke gesprekken aangaan met hun scholen, niet alleen over de veranderende rolverdeling tussen school en Bibliotheek, maar nu ook over geld."

Het resultaat was echter heel positief, geeft Verleisdonk aan: "Uiteindelijk zijn er meer scholen met ons gaan samenwerken, niet minder. Dat is echt te danken aan het goede werk van Team Educatie. Ook is er hierdoor meer commitment ontstaan bij de scholen. Ze voelen zich meer eigenaar. Ons motto is nu: eerst het contact, dan het contract. Dat betekent dat we eerst het gesprek aangaan over wat de samenwerking inhoudt, dus: wat betekent dit financieel, hoe pak je het inhoudelijk aan en welke rolverdeling is er tussen school en Bibliotheek? Pas als we wat dat betreft op één lijn zitten, leggen we iets vast."

Dit zorgt voor veel meer helderheid, wat de samenwerking tussen de Bibliotheek en partners goed heeft gedaan, meent Verleisdonk. "We hebben door die transparante houding nu betere afspraken op papier dan in het verleden. Daardoor kun je daar ook veel beter op sturen. Als wij nu aangeven dat iets niet betaalbaar is, dan kunnen we gewoon laten zien hoe het zit en is er ook geen ophef, want we zijn daar vanaf het begin duidelijk over geweest. Ik vond dat we vroeger als Bibliotheek te veel als een soort liefdadigheidsinstelling opereerden. Het mag best zichtbaar zijn wat het kost."

Overlappende ambities

Het werk van Bibliotheek Helmond-Peel rust op twee poten: de maatschappelijke Bibliotheek en de educatieve Bibliotheek, met een sterke link tussen die twee in de vorm van de gezinsaanpak, waarbij de rol van ouders bij de taalontwikkeling van kinderen veel aandacht krijgt. "Omdat we het zo'n belangrijk onderwerp vinden, doen we met de gemeente Helmond ook mee aan het project Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid (GGG)," zegt Verleisdonk.

"Ook voordat we begonnen met de GGG waren we al met een aantal scholen bezig om meer aandacht te hebben voor de rol van ouders en de rol van de thuistaal," vertelt Verleisdonk. "Het is heel wisselend, zelfs op wijkniveau, in hoeverre daar vanuit de gemeente of het onderwijs actief beleid op wordt gevoerd. Wanneer er al beleid is, is het voor ons natuurlijk ook makkelijker om daar op aan te haken."

"We proberen ook binnen onze eigen programma's de verschillende pijlers aan elkaar te verbinden," vertelt Verrijth. "We doen in de Bibliotheek bijvoorbeeld wekelijks Boekjes en Babbels, een voorlees-speel-uurtje voor ouders en hun kinderen van 0 tot 4 jaar. Dat wordt uitgevoerd door medewerkers uit de maatschappelijke pijler, maar we zorgen dat er altijd een BoekStartcoach vanuit de educatieve pijler aanwezig is om vragen van ouders te beantwoorden en ouders aan te spreken. Daar zie je dat de teams samenwerken om gezamenlijke doelen te bereiken."

Wees bewust van je aannames

Bij het onderzoeken van samenwerkingsmogelijkheden besteedt Bibliotheek Helmond-Peel meer aandacht aan inventariseren waar partners behoefte aan hebben, vertelt Verrijth: "Natuurlijk hebben we medewerkers in huis die goed kunnen inschatten waar die behoeften van partners liggen. Maar ik heb recent gemerkt dat het toch waardevol is om aan partners zelf te vragen wat zij nodig hebben. Als je een gesprek open ingaat, hoor je beter wat er speelt en wat je voor elkaar kunt betekenen. Daarom is het goed als je je aannames even parkeert en aanpast als ze niet blijken te kloppen. Daar leer je heel veel van."

Dit uitgangspunt wordt door Bibliotheek Helmond-Peel in de praktijk gebracht bij de zes locaties waar nu BoekStart in de kinderopvang wordt uitgevoerd, geeft Verrijth aan: "We dagen onszelf uit om er niet vanuit te gaan dat overal hetzelfde nodig is of dat op elke locatie hetzelfde werkt. Wij houden vast aan het programma en de bouwstenen, want op iedere plek een compleet ander programma aanbieden is niet haalbaar. Maar we kijken wel waar verschillen nodig zijn."

Bibliotheek Helmond-Peel hecht dus veel waarde aan het aanpassen van hun leesbevorderingsaanpak aan informatie die ze ophalen uit het veld. Het is dan ook geen wonder dat ze enthousiaste gebruikers zijn van de Monitorinstrumenten die bij BoekStart en de Bibliotheek *op school* horen. Verleisdonk: "We vinden meedoen belangrijk omdat de Monitor veel inzicht geeft in wat er in de praktijk gebeurt. Het geeft de mogelijkheid om de voortgang en impact van wat je doet te volgen en zo nodig je aanpak te wijzigen als blijkt dat je de doelen die je met je partners hebt gesteld niet bereikt. Het bijzondere van de Monitor is dat het je informatie geeft over iets dat vrij ongrijpbaar maar ook cruciaal is voor een goede leesbevorderingsaanpak, namelijk de schoolcultuur op het gebied van lezen en leesplezier."

	Aantal
Gemeentes	**4**: Helmond, Deurne, Asten en Someren
Inwoners (per 1 januari 2024)	Circa **166.544**
BoekStartcoach	**3** consultatiebureaus
BoekStart in de kinderopvang	**6**
De Bibliotheek *op school* primair onderwijs	**48**
De Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs	**2** (plus samenwerking zonder dbos met OMO scholengroep)
De Bibliotheek *op school* mbo	**1**
De Bibliotheek *op school* hbo (pabo)	**1** samenwerking zonder de Bibliotheek *op school*

Het helderheids-effect

4

Biblionet Groningen

Ilona Ebels
en Bert Deuling

Dat bibliotheken onlosmakelijk verbonden zijn met boeken, is een enorme open deur. Soms is er echter een boek dat bovengemiddeld veel betekenis heeft. Zo kunnen ze zich bij Biblionet Groningen nauwelijks nog voorstellen hoe het is om zonder het productenboek te werken. De impact van dit productenboek, of, om de officiële naam te gebruiken, *de product- en dienstencatalogus (PDC)*, op de organisatie van Biblionet Groningen is onmiskenbaar.

Schaalgrootte is een andere factor van betekenis voor de manier waarop deze Bibliotheek zich heeft georganiseerd. Biblionet Groningen, die als Provinciale Ondersteuningsinstelling (POI) alle bibliotheken in de provincie ondersteunt, heeft als primaire functie die van bibliotheek*uitvoerder*. Deze laatste functie, waar het in dit artikel om draait, vervult zij voor alle gemeenten in de provincie Groningen, op de gemeente Groningen na. Dat betekent dat Biblionet Groningen samenwerkt met maar liefst negen gemeenten, die samen een uitgestrekt gebied vormen, *Van Laauwerzee tot Dollard tou, van Drìnthe tot aan 't Wad*, zoals het Groningse volkslied klinkt. Geen wonder dus, dat dit invloed heeft op de werkwijze van Biblionet Groningen.

[2] In verband met pensioen werkt Bert Deuling inmiddels niet meer bij Biblionet Groningen.

“Ik ben al flink aan het nadenken over de bestuurbaarheid van het team. Is één leidinggevende nog wel genoeg op zo’n groot domein?”

– Ilona Ebels

De schaal is groot

Laten we eens een aantal cijfers op een rijtje zetten om een idee te krijgen van die schaalgrootte. Ilona Ebels, manager bibliotheken, trapt af: “Om te beginnen hebben we 32 vestigingen, verspreid over de hele provincie. Op het gebied van leesbevordering werken we op 215 kinderopvanglocaties met BoekStart in de kinderopvang en in de helft van de gemeenten is er een BoekStartcoach actief op het consultatiebureau. Verder zijn er 189 locaties van de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs en inmiddels hebben we ook op 21 scholen voor voortgezet onderwijs de Bibliotheek *op school* uitgerold. Daarnaast werken we samen met twee mbo’s en met twee pabo’s.”

Om al deze programma’s te kunnen uitvoeren is een groot aantal bibliotheekmedewerkers nodig, vertelt Bert Deuling, Domeincoach Taal als Basis: “Het team van het domein Taal als Basis, waarvan ik leidinggevende ben, is in de afgelopen twee jaar gegroeid naar maar liefst 45 leesconsulenten.”

En de groei is er nog niet uit, aangezien Bibliotheek Groningen de ambitie heeft om op alle kinderdagverblijven BoekStart in de kinderopvang te draaien en om van alle scholen in het primair én voortgezet onderwijs een Bibliotheek *op school*-locatie te maken. Het vinden van nieuwe medewerkers verloopt tot nu toe redelijk goed, maar Ebels loopt wel met wat vragen rond: “Ik ben al flink aan het nadenken over de bestuurbaarheid van het team. Is één leidinggevende nog wel genoeg op zo’n groot domein?”

Uitbreiding en zelfstandiger werken

De vraag over bestuurbaarheid moet worden gezien in de context van een proces naar zelfstandiger werken en meer zelforganisatie. “Voor 2022 hadden wij vier regiomanagers voor negen gemeentelijke teams,” vertelt Ebels. “In die teams ontmoetten mensen van verschillende programmalijnen elkaar, want de teams bestonden uit een mix van onder andere leesconsulenten, meerdere specialisten voor het sociaal domein/basisvaardigheden en leven lang leren, coördinatoren voor de vestiging en frontofficemedewerkers. We werken nog steeds met en vanuit deze teams, ze zijn qua samenstelling niet veranderd. Waar echter wel een verschil zit is dat we in de afgelopen jaren zijn gaan werken in domeinen en dat deze gemeentelijke teams zonder een direct leidinggevende zijn gaan functioneren. Onze medewerkers zijn dus al behoorlijk gewend vanuit een grote zelfstandigheid hun werk te doen.”

De vraag die er nu ligt is hoe de ambitie om te groeien, zowel wat betreft de uitbreiding van de leesbevorderingsaanpak als in termen van professionele ontwikkeling, op een goede manier gecombineerd kan blijven worden met het proces richting zelfstandiger werken. “Hoe groot de mate van zelfstandigheid van medewerkers ook is, vijftig mensen of meer onder je vleugels is wel een uitdaging,” geeft Ebels aan. “Daarom zijn we heel bewust aan het nadenken over hoe we dit het beste kunnen aanvliegen.”

Als leidinggevende met brede vleugels, ziet Deuling het als een van zijn belangrijkste taken om het uitwisselen van kennis en ervaring tussen leesconsulenten te faciliteren: “Ik wil niet dat ze alles alleen moeten hoeven uitzoeken. Daarom organiseren we momenten waarop iedereen elkaar ontmoet, zoals vijf keer per jaar een domeinteamoverleg voor alle leesconsulenten en een aantal keer per jaar kenniscirkels die focussen op specifieke thema’s en doelgroepen, zoals de kinderopvang. Daarbinnen is tijd voor intervisie, nieuwe ontwikkelingen en uitwisseling van ideeën.”

Hoe belangrijk die bijeenkomsten ook zijn, er moet wel een goede balans blijven tussen deze

uitwisseling en de tijd die leesconsulenten op hun school en de kinderopvang doorbrengen. Ook hier komt de impact van schaalgrootte om de hoek kijken, laat Deuling zien: “Die bijeenkomsten zijn cruciaal, maar kosten ook tijd omdat de leesconsulenten over de hele provincie verspreid werken en wonen. Daar moet je rekening mee houden bij het plannen.”

Specialisatiemogelijkheden

Ook al is het werken met een groot team uitdagend, het biedt wel mogelijkheden voor specialisatie. Biblionet Groningen geeft ruimte voor deze ontwikkeling, maar dwingt niets af. “We gaan uit van een aantal basisrollen die alle leesconsulenten moeten beheersen. Daarnaast hebben we wat focus aangebracht door leesconsulenten te verdelen naar de leeftijdsgroep waarmee ze werken,” geeft Deuling aan. “Daar zijn we echter niet rigide in, want sommige leesconsulenten werken liever met meerdere leeftijdsgroepen.”

Ook is er ruimte voor leesconsulenten om zich op een andere manier te specialiseren, vertelt Deuling: “Sommige medewerkers verdiepen zich door bijvoorbeeld te focussen op het geven van cursussen Open Boek, de opleiding tot leescoördinator. Maar er zijn ook leesconsulenten die geen behoefte hebben aan zo’n soort specialisatie. En dat is prima. We maken bewust meer ruimte voor medewerkers die meer verdieping of focus zoeken, maar we geven medewerkers hierin zelf de keuze. En dat waarderen ze.”

De vraag om meer helderheid

Terwijl de factor schaalgrootte dus zowel kansen als uitdagingen biedt, zijn de ervaringen met de PDC (de product- en dienstencatalogus) overwegend positief. “Het begon allemaal met de invoering van de Wsob, de bibliotheekwet,” legt Ebels uit. “Omdat Biblionet Groningen naast Bibliotheek ook POI is, komt een deel van onze financiering uit de provincie. Toen de provincie naar de wet ging kijken, werd duidelijk dat de provincie betaalde voor een aantal taken die de gemeenten eigenlijk voor hun rekening zouden moeten nemen. De gemeenten, op hun beurt, stonden er niet meteen voor open om meer te gaan investeren in het bibliotheekwerk. De negen gemeenten gaven samen met de provincie ons de opdracht om in een product- en dienstencatalogus uit te werken waar de subsidie die wij kregen precies naar toeging. Met dat proces zijn we eind 2017 samen met de gemeenten gestart en vanaf 2019 is de PDC ingevoerd.”

Van weerstand tot enthousiasme

Sommige bibliotheken zijn huiverig om met een productenboek te werken, uit angst dat er te veel gefocust wordt op hoeveel alles kost en de inhoud daaraan ondergeschikt raakt. Ook bij Biblionet Groningen was er in eerste instantie geen onverdeeld enthousiasme over het werken met een productenboek, vertelt Ebels. “Het begon met enige weerstand vanwege het idee dat we dan echt alles moesten gaan beschrijven en koppelen aan tarieven. Maar uiteindelijk bleek het een gouden greep. In de periode voordat we de PDC gebruikten, zat ik als regiomanager vaak met de gemeente aan tafel, met wat flyers en een begroting. Zo’n gesprek moest gaan over hoe de dienstverlening er het volgende jaar uit zou zien, maar die gesprekken waren eigenlijk altijd héél financieel gedreven. Dat kwam enerzijds doordat we uit een periode van reorganisaties en bezuinigingen kwamen, maar anderzijds ook doordat het financiële beeld dus niet glashelder was. De PDC zorgde ervoor dat het gesprek aan tafel kantelde: de focus van het gesprek verschoof van de hoogte van de subsidie naar de inhoudelijke doelen en ambities van de gemeente.”

Het inzichtelijk maken van de kosten, inhoudelijke doelen en het beoogd effect van de dienstverlening, stimuleerde zelfs een uitbreiding van activiteiten en diensten, geeft Ebels aan: “Het is veel makkelijker geworden om precies te laten zien wat we doen én uit te leggen waarom. De urgentie van ons werk komt op deze manier ook veel beter over het voetlicht. Eigenlijk is onze dienstverlening sinds we de PDC gebruiken alleen maar gegroeid. We hebben in de PDC min of meer een basispakket samengesteld voor wat de minimale dienstverlening moet zijn. Wat betreft leesbevordering zit daar vrijwel de hele lijn van 0 tot 12 in, op de BoekStartcoach en de VoorleesExpress na, wat we nu als

aanvullende dienstverlening hebben weggezet, omdat we wisten dat het basispakket anders niet voor elke gemeente een optie zou zijn. Mede door de PDC is er nu een langdurige subsidiëring vanuit de gemeente voor de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs en BoekStart in de kinderopvang. Voor de Bibliotheek *op school* primair onderwijs betaalt de gemeente ongeveer 5/6 en de school 1/6. De financiering voor BoekStart in de kinderopvang komt voor honderd procent bij de gemeente vandaan. Met de scholen gaan we altijd driejarige overeenkomsten aan."

Door de helderheid die de PDC schept over wat de Bibliotheek precies kan leveren, is ook de relatie met de gemeenten en het onderwijs versterkt, vertelt Deuling: "Ik zit nu in een aantal gemeentes bij de Lokale Educatieve Agenda. Daar kun je als Bibliotheek heel concreet laten zien dat je vanuit leesbevordering een belangrijke bijdrage levert aan het versterken van de onderwijskansen van kinderen, terwijl dat voorheen niet altijd zo duidelijk was voor iedereen."

Kaders geven vrijheid

Ook de interne organisatie had baat bij de komst van de PDC. "Uit een medewerkersonderzoek dat we hebben laten uitvoeren bleek dat het gros van onze medewerkers werkt vanuit de ambitie om het goed te doen voor de doelgroep," vertelt Ebels. "Die drive is belangrijk en mooi, maar het gevaar ligt op de loer dat het de zakelijke kant overschaduwt. Voordat we met de PDC werkten, konden we niet altijd duidelijk maken wat we binnen een subsidie wel en niet deden. Dat betekende ook dat als we een bezuiniging kregen, we vaak weinig veranderden aan de dienstverlening en gewoon hetzelfde bleven doen, maar dan voor minder geld."

De PDC gaf een duidelijke afbakening van taken, geeft Ebels aan: "Dankzij de PDC hebben we gesprekken gehad over normen, zoals hoeveel uur je als leesconsulent krijgt voor één locatie van de Bibliotheek *op school*. Grofweg gezegd heeft elke leesconsulent nu per school twee-en-half uur per week. Je zou misschien denken dat zo'n afspraak beperkend werkt. Wat we echter zien is dat kaders met betrekking tot uren en doelen, houvast geven en medewerkers juist meer vrijheid ervaren om hun werk binnen die kaders naar eigen inzicht in te vullen."

Goede afstemming

Biblionet Groningen heeft te maken met negen verschillende gemeentes. Hoe worden de afspraken met al die negen partners gemaakt? Ebels legt het uit: "De bestuurder van Biblionet Groningen, Rachel van den Hoogen, en ik, voeren jaarlijks twee bestuurlijke gesprekken met elke gemeente. Rond mei, juni hebben we een gesprek over wat de gemeente voor het daaropvolgende jaar voor ogen heeft als het gaat om de dienstverlening en bespreken we of er bijvoorbeeld financiële wijzigingen zijn. De uitkomsten van dit overleg verwerken we in het financieel-inhoudelijke advies voor het nieuwe jaar en sturen we half juli, samen met de geactualiseerde PDC, naar de gemeente. In september wordt het advies in het bestuurlijk overleg besproken. We blijven dus goed in gesprek met de gemeenten over waar we samen naartoe willen, welke uitgangspunten we daarbij hanteren en welke subsidie daaraan verbonden is. Daarnaast zijn we overeengekomen dat Biblionet Groningen niet meer per gemeente een jaarrekening opstelt, maar dat we één jaarrekening hebben voor het geheel."

Masterplan steunt doorontwikkeling

Terwijl Biblionet Groningen regelmatig overlegt met haar gemeenten over de leesbevorderingsaanpak tot 12 jaar, gaan de afspraken met scholen in het voortgezet onderwijs vaak buiten de gemeenten om, vertelt Deuling: "Er zijn twee gemeenten in onze provincie die de Bibliotheek *op school* in het voortgezet onderwijs bekostigen. Onze POI-adviseur Taal als Basis, Anneke Tiddens, heeft veel voortgezet onderwijs scholen direct benaderd en gerealiseerd dat een flink aantal het programma afneemt, ook al moeten ze een groot deel zelf betalen."

Beginnen met het programma de Bibliotheek *op school* in het voortgezet onderwijs is één ding. Doorgaan met het programma is een extra uitdaging, geeft Deuling aan: "Scholen die zijn

begonnen met de Bibliotheek *op school* door middel van een stimuleringsregeling bekostigen vaak het eerste jaar vanuit die regeling. Het is van belang als Bibliotheek om tijdig het gesprek te voeren over het tweede en derde jaar, want zonder een vergelijkbare inzet als die in het eerste jaar, kun je een goede implementatie van het programma in daaropvolgende jaren niet waarborgen. We zien dat dit iets is waar scholen soms tegen aanhikken. Daarom is de doorontwikkelingssubsidie vanuit het Masterplan basisvaardigheden zo belangrijk; scholen krijgen door deze regeling steun in de rug om door te zetten. Dat maakt bij hen de bereidheid groter om ook zelf een groot deel van de kosten voor hun rekening te nemen."

	Aantal
Gemeentes	**9**: Eemsdelta, Het Hogeland, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, Westerkwartier, Westerwolde
Inwoners (per 1 januari 2024)	Circa **358.000**
BoekStartcoach	In **5** gemeentes
BoekStart in de kinderopvang	**215**
De Bibliotheek *op school* primair onderwijs	**189**
De Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs	**21**
De Bibliotheek *op school* mbo	**2**
De Bibliotheek *op school* hbo (pabo)	**2**

Analyse

In dit analysehoofdstuk bespreken we een aantal grote lijnen die zichtbaar worden wanneer de vier interviews naast elkaar worden gelegd. Het overzicht dat hierdoor ontstaat is verder aangevuld met informatie uit andere bronnen om een breder en steviger beeld neer te kunnen zetten.

1. Uitbreiding van leesbevorderingsactiviteiten

Al een aantal jaren is er is sprake van een flinke uitbreiding van de leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* die gecoördineerd worden door Stichting Lezen en uitgevoerd door de bibliotheken in samenwerking met de Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's). Wat dit in kwantitatieve zin betekent, is terug te vinden in het hoofdstuk over leesbevorderingsprogramma's. Hieronder gaan we in op een aantal andere aspecten die betrekking hebben op de uitbreiding van de leesbevorderingsaanpak.

Meer aandacht voor leesbevordering
Het besef van de nut en noodzaak van leesbevordering lijkt de afgelopen jaren maatschappijbreed te zijn gegroeid, wat ook is terug te zien bij de landelijke en lokale partners van de Bibliotheek. In sommige gemeenten is de aandacht voor leesbevordering intussen zelfs (bijna) vanzelfsprekend geworden. Bovendien lijkt de Bibliotheek steeds beter in beeld als het gaat om de rol die zij bij leesbevordering kan spelen.

Twee landelijke ontwikkelingen hebben een belangrijke rol gespeeld bij het vergroten van de zichtbaarheid van de Bibliotheek als het om leesbevordering gaat. Ten eerste het Bibliotheekconvenant[3]. Dit convenant, waarvan de eerste versie verscheen in 2020 en waarvan in 2024 een herziene versie werd ondertekend, vormt een uitvloeisel van de Wet stelsel openbare bibliotheken (Wsob)[4] en geeft de afspraken weer tussen OCW, VNG en IPO en de bibliotheekpartners KB, VOB en SPN met betrekking tot het bibliotheekwerk in Nederland. Binnen dit convenant staan drie maatschappelijke opgaven centraal staan, waaronder de geletterde samenleving waar de leesbevorderingsprogramma's onderdeel van zijn.

Ten tweede zijn er de afgelopen jaren ook vanuit rijkswege meer middelen beschikbaar gekomen voor de leesbevorderingsaanpak, zoals die vanuit het Masterplan basisvaardigheden[5]. We gaan daar zo nog verder op in, maar het is relevant het hier al te benoemen, omdat deze grote financiële ondersteuning niet alleen van praktisch belang is – grote uitbreiding kan niet zonder extra financiële middelen – maar ook een teken van de waardering voor en het vertrouwen in de leesbevorderingsaanpak van de bibliotheeksector.

Blijven investeren in bewustwording
Als het gaat om aandacht en erkenning van het belang van leesbevordering zien we dus flinke stappen in de goede richting, vergeleken met de stand van zaken van een aantal jaar geleden zoals beschreven in de eerste versie van Lezen Lokaal Verankeren (2021). Maar hoewel bibliotheken over het algemeen minder hard hoeven te strijden om de noodzaak van leesbevordering over het voetlicht te brengen, betekent dat niet dat er geen werk meer aan de winkel is.

In de eerste plaats zijn er nog altijd partners die weinig weten over het nut van leesbevordering en de rol die de Bibliotheek daarbij kan spelen. Daarnaast is de aanpak van de Bibliotheek *op school* in het primair onderwijs redelijk bekend, maar dat geldt veel minder voor de Bibliotheek

[3] Bibliotheekconvenant: samen werken aan een sterk netwerk. De Wsob wordt in 2026 herzien.

[4] De Wsob werd op 1 januari 2015 van kracht. In de wet staan de taken, functies en verantwoordelijkheden van bibliotheken, provinciale ondersteuningsinstellingen en de KB. In 2026 wordt deze wet herzien. Maatregelen voor meer en betere bibliotheken | Lezen en bibliotheken | Rijksoverheid.nl

[5] Forse impuls leesbevordering - Stichting Lezen

op school in het voortgezet en beroepsonderwijs. Ook het BoekStartkoffertje kennen ze intussen vaak wel bij de gemeente, maar als het gaat om BoekStart in de kinderopvang zijn gemeenten soms minder goed op de hoogte en dat geldt al helemaal voor de BoekStartcoach op het consultatiebureau.

Bovendien is er bij veel organisaties waar de Bibliotheek mee samenwerkt een hoog verloop van medewerkers. Soms zit de kennis over leesbevordering diep genoeg in het collectieve bewustzijn van een organisatie dat personeelswisselingen weinig invloed hebben, maar vaak hangt er toch veel kennis aan één of enkele personen. Hoe goed een relatie dan ook is, wanneer een contactpersoon verdwijnt, verslapt ook vaak de band met zo'n organisatie, net als de aanwezige kennis over de expertise van de Bibliotheek.

In de tweede plaats wordt het nut van leesbevordering misschien breder gevoeld en hebben leesbevorderingsprogramma's wel enige naamsbekendheid, maar dit betekent nog niet dat elke relevante wethouder, ambtenaar of schooldirecteur goed weet wat een programma als de Bibliotheek *op school* of BoekStart in de kinderopvang inhoudt. Het komt geregeld voor dat partners de aanpak de Bibliotheek *op school* vooral zien als het in de school brengen van een collectie en misschien een keer komen voorlezen in de klas. Dat de Bibliotheek *op school* en BoekStart in de kinderopvang brede aanpakken zijn waarin verschillende bouwstenen op verschillende niveaus, van strategisch tot uitvoerend, een rol spelen, staat nog niet bij alle partners helder op het netvlies.

In het gesprek met hen is het dus geen verspilde moeite om aandacht te blijven schenken aan het grote belang van leesbevordering en leesbevorderingsprogramma's. En het is verstandig er vooral niet vanuit te gaan dat partners volledig op de hoogte zijn.

Meer geld voor de leesbevorderingsaanpak

In de afgelopen jaren is er meer geld beschikbaar gekomen voor leesbevorderingsprogramma's, onder meer dankzij een aantal nieuwe bronnen van financiering, zoals het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) en het Masterplan basisvaardigheden I en II. De NPO-gelden vormden sinds 2021 een extra financieringsbron voor het onderwijs om leerachterstanden als gevolg van de Covid19 pandemie weg te werken. De 8,5 miljard euro die de overheid ter beschikking heeft gesteld is door scholen voor een deel gebruikt om (meer) samen te werken met de Bibliotheek. Scholen hadden tot en met het schooljaar 2024/2025 de tijd om dit geld te besteden.

Daarnaast zijn voor bibliotheken vanuit het Masterplan basisvaardigheden I en II ook grote bedragen beschikbaar gemaakt voor het uitbreiden en doorontwikkelen van de lokale leesbevorderingsaanpak, in samenwerking met onderwijs en kinderopvang. Voor de regeling Masterplan basisvaardigheden I (2022-2023) was € 13 miljoen beschikbaar, met name bedoeld voor uitbreiding van het aantal locaties van de Bibliotheek *op school* en BoekStart in de kinderopvang. In oktober 2023 werd de regeling voor het Masterplan basisvaardigheden II aangekondigd, met nog eens € 74 miljoen. Deze laatste regeling, die loopt tot en met het schooljaar 2025-2026, focust op het verduurzamen van de leesbevorderingsaanpak op bestaande locaties, maar er is ook ruimte voor het uitbreiden van het aantal locaties BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school*.

Deze nieuwe financieringsbronnen hebben een belangrijke rol gespeeld bij het kunnen uitbreiden en doorontwikkelen van de lokale leesbevorderingsaanpak. Het is een rode draad door de interviews, maar komt ook naar voren uit onderzoek van bijvoorbeeld de KB, nationale bibliotheek.[6] Hoewel het om aanzienlijke bedragen gaat en de looptijd ook meerdere jaren bedraagt, zijn het geen werkelijke structurele middelen. Naar aanleiding van de motie Mohandis[7] en het daarop uitgevoerde

[6] Zie bijvoorbeeld de publicaties op bibliotheeknetwerk.nl, zoek op 'Samenwerking primair onderwijs'.

[7] Motie van het lid Mohandis c.s. over onderzoeken op welke wijze "de bibliotheek *op school*" duurzaam verankerd kan worden. Zie tweedekamer.nl en zoek op 'Onderzoek duurzame verankering de Bibliotheek *op school*'.

onderzoek[8] van KWINK groep naar de voorwaarden voor duurzame verankering van de Bibliotheek *op school*, is men binnen het ministerie van OCW hard aan de slag gegaan met het werken aan een landelijke structurele financiering voor de Bibliotheek *op school* in het primair en voortgezet onderwijs. Op het moment van publicatie van deze brochure was nog niet bekend wat hiervan het resultaat was.

2. Veranderende rol Bibliotheek en leesmediaconsulent

Leesplezier en de rol van de Bibliotheek
Binnen de doorgaande leeslijn[9] en alle leesbevorderingsprogramma's van Stichting Lezen is leesplezier een belangrijke component. Tot voor kort was dit vaak de factor waarmee de Bibliotheek haar rol onderscheidde van die van het (primair) onderwijs: de school zorgt voor het technisch en begrijpend leren lezen, de Bibliotheek voor het leesplezier.

In de praktijk is die rolverdeling minder zwart-wit, zeker nu de benadering van effectief leesonderwijs[10] dominanter aan het worden is: bij deze benadering verwerven leerlingen de verschillende ingrediënten van tekstbegrip niet meer in aparte blokjes maar zoveel mogelijk in samenhang. Leesplezier en het (voor)lezen van boeken, door leerlingen én docenten, zijn daardoor steeds vaker een integraal onderdeel van het leesonderwijs in het primair onderwijs. Ook in het voortgezet en beroepsonderwijs, komen deze verschillende elementen steeds vaker samen aan bod.

Als het gaat om de rolverdeling tussen school en Bibliotheek, is het daarom verstandig de lijn aan te houden dat de school (of kinderopvang) verantwoordelijk is voor het (voor)leesbeleid en de Bibliotheek er is om dit beleid te ondersteunen en hierover te adviseren. Daarbinnen blijft het leesplezier een heel belangrijke component waarvan de Bibliotheek veel expertise in huis heeft.

We spreken tegenwoordig ook steeds vaker over het belang van "leesmotivatie" in plaats van "leesplezier". Onder leesmotivatie verstaan we alle redenen om te gaan lezen. Leesplezier valt daar ook onder en is een van de krachtigste vormen van leesmotivatie.

De term "leesplezier" kan voor sommige partners van de Bibliotheek een wat gewichtloze term zijn, die vervliegt zodra hij is uitgesproken. De laatste jaren wordt er in de media weleens geklaagd dat "tegenwoordig alles leuk moet zijn". Gelukkig weten we uit onderzoek en praktijk dat plezier in lezen wel degelijk belangrijk is voor de leesontwikkeling van kinderen. Kort door de bocht: als kinderen graag lezen, doen ze het meer, worden ze er beter in, waardoor ze het nog leuker gaan vinden en nog meer boeken verslinden. Die opwaartse spiraal, die in beweging wordt gebracht door een combinatie van gericht werken aan leesvaardigheid en het stimuleren van leesplezier, is de heilige graal waar iedereen naar op zoek is.

Leesplezier is dus eigenlijk een heel serieuze aangelegenheid.

Hoewel het plezier in lezen níet is af te dwingen, kan er wel ruimte worden gecreëerd waarin kinderen en jongeren ongedwongen en met plezier en motivatie gaan lezen. Die ruimte ontstaat niet vanzelf: er moet aan bepaalde voorwaarden worden voldaan, zoals een aantrekkelijke, actuele collectie en voldoende aandacht en tijd voor het lezen. De voorwaarden zijn terug te vinden in de bouwstenen van de Bibliotheek *op school* en BoekStart in de kinderopvang. Voor een goede implementatie van de leesbevorderingsprogramma's is het belangrijk *alle* bouwstenen in te zetten. De leesmediaconsulent vormt het cement dat de bouwstenen stevig bij elkaar houdt.

Van uitvoerend naar meer adviserend
Terwijl de Bibliotheek dus het (voor)leesbeleid ondersteunt waar de school of kinderopvang de verantwoordelijkheid voor draagt, stemmen de

[8] Onderzoek voorwaarden duurzame verankering de Bibliotheek op school Eindrapport | Rapport | Rijksoverheid.nl

[9] De doorgaande leeslijn - Stichting Lezen

[10] Voor de rol die de Bibliotheek *op school* Plus kan spelen bij effectief leesonderwijs, zie het hoofdstuk over de leesbevorderingprogramma's.

De school of kinderopvang is verantwoordelijk voor het (voor)leesbeleid en de Bibliotheek is er om dit beleid te ondersteunen en hierover te adviseren.

leesmediaconsulent en het school- of kinderopvangteam hun expertise goed op elkaar af en bundelen ze de krachten. Dit vormt het uitgangspunt bij de samenwerking tussen de Bibliotheek en de school of kinderopvanglocatie. De precieze samenwerkingsafspraken zullen er overal weer net een beetje anders uitzien, omdat de programma's ruimte geven om rekening te houden met lokale omstandigheden en wensen. Tegelijk is het belangrijk om aan de normen te voldoen die horen bij de verschillende bouwstenen, om zo een goede implementatie van de verschillende programma's te waarborgen.

Als het gaat om de positie van de leesmediaconsulent zien we een duidelijke verschuiving van een vooral uitvoerende naar een meer adviserende/coachende rol. Deze ontwikkeling is al een aantal jaren gaande en in de eerste versie van *Lezen Lokaal Verankeren* (2021) zijn daarvan de eerste signalen al zichtbaar. De interviews in deze nieuwe versie van *Lezen Lokaal Verankeren*, tonen dat deze verschuiving tegenwoordig al op veel plekken gaande is. De publicatie *De professionele leesmediaconsulent. Handreiking rollen en kwaliteiten* (Stichting Lezen, herziene uitgave 2025) kan bibliotheken ondersteunen bij het herdefiniëren van de rol van de leesmediaconsulent.

De kern van de verschuiving gaat met name om het verkleinen van de focus op uitvoerende taken zoals leesbevorderende activiteiten in de klas. In plaats daarvan richten leesmediaconsulenten zich meer op het overbrengen van hun kennis, expertise en leesgedrag op het schoolteam en ouders. Op die manier wordt deze stimulerende leeshouding en de kennis over leesbevordering en de collectie veel breder verspreid, waardoor het werken aan leesbevordering minder afhankelijk wordt van de momenten dat een leesmediaconsulent op een school of kinderopvanglocatie aanwezig is. Het ultieme doel is een school of kinderopvanglocatie met een rijk en stimulerend leesklimaat dat overal in de school of kinderopvanglocatie is terug te zien en voelen én dat stimuleert om thuis verder (voor) te lezen.

Taken en specialisaties van de leesmediaconsulent

Terwijl de verschuiving van een minder uitvoerende naar een meer adviserende rol voor leesmediaconsulenten door steeds meer bibliotheken wordt omarmd, bestaan er verschillen in hoe deze nieuwe rol precies wordt ingevuld. De mogelijkheden en behoeften van een team en van de bibliotheekorganisatie als geheel zijn hierbij erg belangrijk.

Zoals gezegd houdt deze meer adviserende rol in ieder geval in dat de leesmediaconsulent haar expertise op het gebied van leesbevordering probeert over te dragen aan het school- of kinderopvangteam. Bij veel bibliotheken betekent deze adviserende rol ook dat de leesmediaconsulent dé verbindende factor vormt tussen onderwijs/kinderopvang en de Bibliotheek. Hierdoor hebben sommige leesmediaconsulenten ook verantwoordelijkheden op het gebied van netwerken en het maken en beheren van samenwerkingsafspraken.

Daarnaast kijkt men bij veel bibliotheken steeds vaker naar de mogelijkheden van meer specialisatie binnen het team van leesmediaconsulenten, bijvoorbeeld naar leeftijdsgroep. Natuurlijk was dit altijd al een punt van mogelijke specialisatie voor bibliotheken die zowel actief waren met BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* in het basisonderwijs. Maar door de komst van nieuwe varianten van de Bibliotheek *op school* en BoekStart wordt het steeds duidelijker dat verschillende leeftijdsgroepen ook

verschillende competenties en kennis vragen van de leesmediaconsulent. Niet elke bibliotheek zal er echter voor kunnen of willen kiezen om haar leesmediaconsulenten te laten specialiseren op basis van deze leeftijdsgroepen.

Naast specialisaties op leeftijd, zijn er ook specialisaties mogelijk op andere onderwerpen, zoals meertaligheid, cultuursensitief werken, en het geven van trainingen als Open Boek (de training voor leescoördinator). Bovendien worden de leesbevorderingsprogramma's constant verbeterd en doorontwikkeld, en worden er regelmatig nieuwe uitbreidingen en varianten uitgeprobeerd waar leesmediaconsulenten ook weer nieuwe vaardigheden en kennis voor moeten ontwikkelen, zoals de Bibliotheek *op school* Plus, de BoekStartcoach Thuis en de Bibliotheek *op school* nieuwkomersonderwijs (zie voor meer informatie over deze nieuwe ontwikkelingen het hoofdstuk over de leesbevorderingsprogramma's).

De ondersteuning van leesmediaconsulenten
Het is duidelijk dat er veel beweging is als het gaat om de rol van de leesmediaconsulent. Er bestaat geen blauwdruk die elke Bibliotheek moet volgen, maar het is wel belangrijk om hier als Bibliotheek bewust beleid op te voeren.

De nieuwe en aanvullende taken en verantwoordelijkheden van leesmediaconsulenten door de verschuiving naar een meer adviserende rol, vragen om nieuwe kennis en competenties. In deze context ligt het voor de hand gebruik te maken van het landelijke opleidings- en trainingsaanbod, dat meebeweegt met deze nieuwe ontwikkelingen.

Daarnaast heeft ook het ondersteunen van en de onderlinge uitwisseling tussen leesmediaconsulenten binnen het team aandacht nodig. De aanpassingen die nodig zijn, zullen niet bij alle leesmediaconsulenten vanzelf gaan, dus is het belangrijk om ook op de lange termijn een vinger aan de pols te houden.

Omdat nieuwe varianten van leesbevorderingsprogramma's en de doorontwikkeling van bestaande ook om andere vormen van expertise vragen van leesmediaconsulenten, kan het interessant zijn om bij het werven van nieuwe medewerkers ook buiten de gebaande baden te zoeken.

3. Professionelere samenwerking

Heldere afspraken en transparantie over kosten
Het idee dat de Bibliotheek en haar samenwerkingspartners hun expertise op elkaar afstemmen en elkaar versterken om zo een rijk (voor) leesklimaat te scheppen, is een mooi uitgangspunt. Het vertalen van dit uitgangspunt naar de soms weerbarstige praktijk kan echter een uitdaging zijn.

Het lijkt overbodig om te noemen dat het verstandig is om heldere afspraken met een duidelijk kostenplaatje te maken. Maar wie de sector kent, weet dat dit tot voor kort lang niet altijd gebeurde en dat nog steeds samenwerkingsovereenkomsten soms te vaag zijn of zelfs compleet ontbreken, terwijl de Bibliotheek wél diensten levert.

De idealistische drijfveren die velen in de sector hebben maakt de bibliotheekwereld een prachtige plek waar veel betekenisvol werk wordt verzet. Dit idealisme kan echter prima worden verbonden aan een zakelijke benadering van de lokale samenwerking. Keer op keer blijkt dat zo'n houding de positie van bibliotheken alleen maar sterker maakt.

De nieuwe en aanvullende taken en verantwoordelijkheden van leesmediaconsulenten, vragen om nieuwe kennis en competentie.

Zo'n verzakelijking vraagt wel iets van de Bibliotheek. Het betekent in sommige gevallen dat er beter in kaart moet worden gebracht wat medewerkers precies doen en wat dat kost. Dit kan door middel van een product- en dienstencatalogus, zoals we bij Biblionet Groningen zagen, maar er zijn ook andere manieren om meer transparantie te brengen in het kostenplaatje. Het voorbeeld van de product- en dienstencatalogus laat zien dat meer transparantie aan de cijfermatige kant, tot meer ruimte kan leiden om het over de inhoud te hebben. Ook kan het voor medewerkers duidelijke kaders geven waarbinnen ze met meer vrijheid hun werk kunnen inrichten.

Het transparant maken van de verhouding tussen kosten en diensten, kan er ook voor zorgen dat blijkt dat er een gat is in de financiën dat niet zomaar kan worden gedicht, zoals bij Bibliotheek Helmond-Peel het geval was. Dit maakt het noodzakelijk pittige gesprekken te voeren met partners, waarbij de uitkomst niet bij voorbaat vaststaat. Voor Bibliotheek Helmond-Peel heeft dit echter uiteindelijk vooral positieve gevolgen gehad.

Om bibliotheken te ondersteunen bij het krijgen van meer financiële helderheid over de inzet van leesbevorderingsprogramma's, zijn er talloze instrumenten ontwikkeld zoals exploitatiemodellen en modelovereenkomsten.[11] Deze instrumenten kunnen veel houvast geven, niet alleen bij de bedrijfsvoering van de Bibliotheek, maar ook in gesprek met partners over de lokale leesbevorderingsaanpak. Al deze instrumenten zijn terug te vinden in de bouwstenen van de leesbevorderingsprogramma's. Samen vormen zij een logisch bouwwerk[12].

Meer eigenaarschap en commitment bij partners

Streven naar meer helderheid over wat de Bibliotheek kan bieden en wat dat kost, kan ook helpen om het gesprek open te breken met partners en ze te stimuleren goed na te denken over de eigen visie op leesbevordering. Hoe belangrijk is dit voor hen? Wat zijn ze bereid te investeren? Is er bijvoorbeeld werkelijk commitment van de schoolleiding zodat docenten tijd krijgen om met leesbevordering aan de slag te gaan of moeten docenten het "er een beetje bij" doen? En andersom: staat het hele schoolteam achter de samenwerking met de Bibliotheek of is het alleen een wens van de directeur?

Als er op deze vragen een helder antwoord is, kan ook beter worden beoordeeld hoe de samenwerking eruit kan zien en of de Bibliotheek überhaupt een samenwerking moet aangaan. Bibliotheken zijn kritischer aan het worden over hoe en met wie ze samenwerken. Dit kan een samenwerking juist ten goede

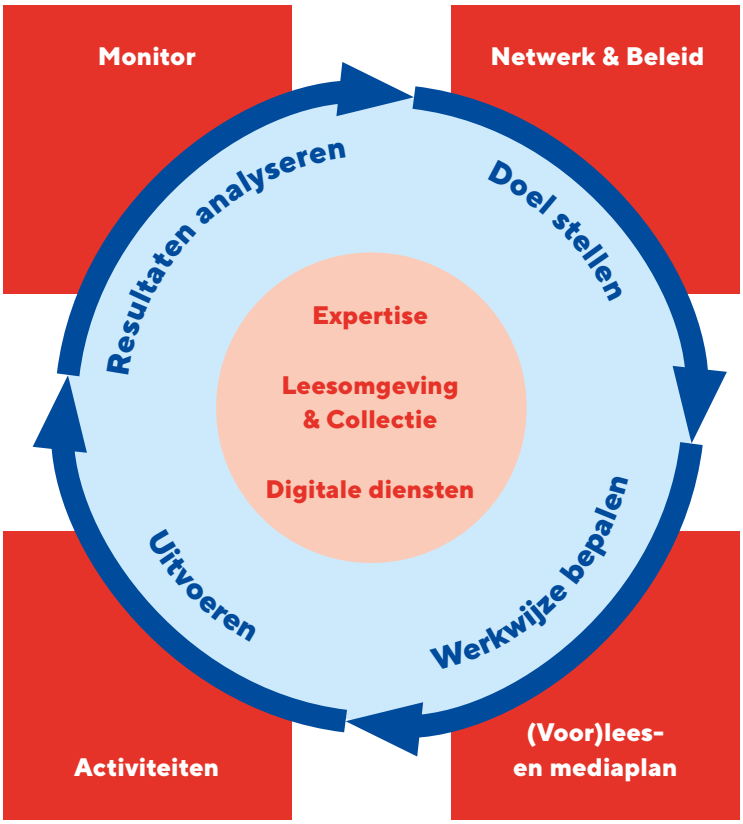

Alle bouwstenen spelen een rol in de managementcyclus

[11] Deze zijn te vinden in de toolkit van de Bibliotheek *op school* en BoekStart.

[12] Een overzicht van de bouwstenen pro.debibliotheekopschool.nl.

komen. Als de Bibliotheek een school of kinderopvanglocatie uitnodigt om te reflecteren op de eigen visie en wens om sterker in te zetten op leesbevordering, leidt dat in een samenwerking tot meer eigenaarschap bij partners.

Gelijkwaardige partners

Als het gaat om lokale positionering, mag de Bibliotheek zich best wat minder bescheiden opstellen. Dat is geen nieuwe boodschap, maar eentje die het verdient te worden herhaald. De Bibliotheek is vaak een van de best bezochte plekken in een stad of dorp. En onder andere door de enorme uitbreiding van de leesbevorderingsaanpak, is de Bibliotheek op heel veel plekken in een gemeente te vinden. Ze haakt aan op veel verschillende beleidsterreinen en beschikt over expertise die andere lokale partijen niet hebben.

Tegelijkertijd is het ook van belang te weten waar de grenzen liggen van de Bibliotheek, zowel als het gaat om beleidsdoelen als om de expertise van de medewerkers. Leesmediaconsulenten zijn geen leerkrachten en BoekStartcoaches zijn geen jeugdverpleegkundigen, om maar iets te noemen. De kracht van de leesbevorderingsaanpak zit, zoals eerder gezegd, juist in het zien en erkennen van elkaars expertise en het bundelen van die krachten om te komen tot een samenwerking die meer is dan de som der delen.

Bij een gelijkwaardige samenwerking is het daarom niet alleen van belang dat de Bibliotheek goed weet wat ze te bieden heeft. Minstens net zo belangrijk is het om partners op waarde te schatten én daarbij niet te veel aannames te doen. Open het gesprek aangaan over wederzijdse mogelijkheden, ambities en verwachtingen kan echt leiden tot een andere aanpak dan van tevoren misschien gedacht.

Een sterke leesbevorderingsaanpak gaat om het zien en erkennen van elkaars expertise en het bundelen van die krachten.

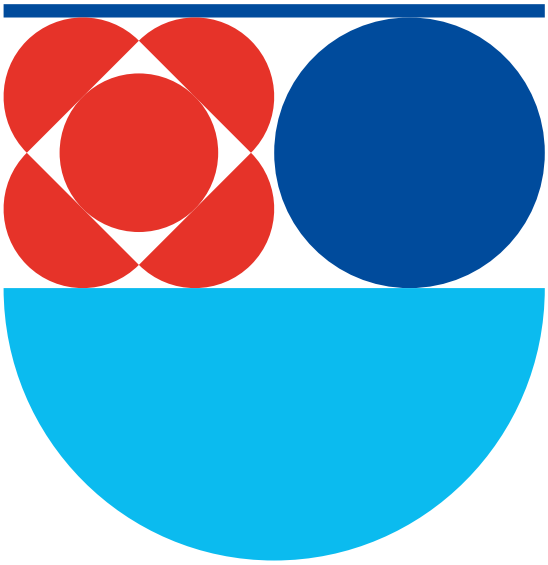

Leesbevorderings-programma's

BoekStart, de Bibliotheek *op school* en een landelijk dekkende voorziening van (boven) lokale leesbevorderingsnetwerken vormen de drie programmalijnen van Kunst van Lezen. Dit sinds 2008 door OCW gefinancierde succesvolle leesbevorderingsprogramma wordt vanaf 2025 voortgezet als belangrijke leesmotiverende schakel tussen Bibliotheek en jeugdgezondheidszorg- kinderopvang- en onderwijsinstelling. Stichting Lezen (penvoerder) en de KB, nationale bibliotheek coördineren Kunst van Lezen. De aanpak van dit programma rust op vier pijlers die samen het woord LEES vormen:

Leesomgeving
(aantrekkelijke bibliotheekruimte, goede collectie en tijd om te lezen)
Expertise
(deskundigheidsbevordering)
Evidentie
(wetenschappelijk onderzoek, de Monitor)
Samenwerking
(op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau)

In de publicatie *De doorgaande leeslijn* van Stichting Lezen (2020) wordt de leeslijn voor 0 tot 22 jaar in samenhang beschreven.

BoekStart

BoekStart is een succesvol leesbevorderingsprogramma voor jonge kinderen tussen 0 en 4 jaar dat uit drie onderdelen bestaat.
Alle bibliotheken voeren dit programma deels of compleet uit.

1. BoekStart voor baby's: Het doel van BoekStart voor baby's is om school, ouders en baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen, om zo al op zeer jonge leeftijd de taalontwikkeling te bevorderen. Een belangrijk middel om dat te bereiken is het BoekStartkoffertje (sinds 2009) met twee boekjes dat een baby ontvangt door lid te worden van de Bibliotheek
2. De BoekStartcoach ondersteunt professionals in de jeugdgezondheidszorg door op het consultatiebureau met taalarme gezinnen in gesprek te gaan over taalvaardigheid en het belang van voorlezen. Ze nodigen de gezinnen uit in de Bibliotheek om het BoekStartkoffertje op te halen en de BoekStarthoek te ontdekken.
3. Het programma BoekStart in de kinderopvang is erop gericht om als Bibliotheek professioneel samen te werken met de kinderopvang. De focus ligt daarbij op het bevorderen van de deskundigheid van de pedagogisch medewerker, ook als deze nog in opleiding is.

De Bibliotheek *op school*

De Bibliotheek *op school* stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en onderwijsinstellingen. De aanpak is ontwikkeld voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs (praktijkonderwijs en vmbo), middelbaar beroepsonderwijs (zowel in brede zin als specifiek voor de opleiding pedagogisch werk en onderwijsassistent) en hoger beroepsonderwijs (specifiek voor pabo's en lerarenopleidingen tweedegraads). Centrale bouwstenen binnen de aanpak zijn: versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek met een collectie die rekening houdt met de leerlingpopulatie van een school), aantonen van de effectiviteit van de aanpak (monitoring en onderzoek) en vergroten van de deskundigheid van leraren (leescoördinatoren op school) en leesmediaconsulenten (Bibliotheek) in leesbevordering en informatievaardigheden.

Landelijk dekkende voorziening van netwerken

Ter ondersteuning en structurele borging van bovenstaande programma's werken we aan een landelijk dekkende voorziening van lokale brede leesbevorderingsnetwerken met de Bibliotheek als aanvoerder. Op steeds meer plekken groeien deze netwerken door naar geletterdheidsnetwerken waarbij het steviger verbinden van preventie en curatie van laaggeletterdheid centraal staat.

Doorontwikkeling en uitbreiding

De genoemde leesbevorderingsprogramma's worden constant met een kritische blik bekeken om te zien of er aanvullingen of verbeteringen nodig zijn. Op basis van wetenschappelijk onderzoek en praktijkevaluatie worden er nieuwe instrumenten, trainingen en dergelijke toegevoegd aan de bouwstenen en worden bestaande ondersteuningsmiddelen aangepast.

Soms blijkt dat er naast dit soort aanpassingen van bestaande programma's, een nieuw programma nodig is. Zo hebben we nu naast het BoekStartkoffertje en BoekStart in de kinderopvang ook de BoekStartcoach. En waar de aanpak de Bibliotheek *op school* ooit begon in het primair onderwijs, bestaan er intussen meerdere varianten die passen bij verschillende schooltypen.

De meest recente aanvullingen op de leesbevorderingsprogramma's zijn de Bibliotheek *op school* Plus, de BoekStartcoach Thuis en de Bibliotheek *op school* nieuwkomersonderwijs. Op het moment van schrijven zijn deze varianten/aanvullingen nog in ontwikkeling, maar het is goed om ze kort toe te lichten.

De Bibliotheek *op school* Plus

Door wetenschappelijk onderzoek naar (leren) lezen weten we intussen redelijk goed hoe effectief leesonderwijs eruitziet. Belangrijke elementen zijn een integrale aanpak (dus niet het geïsoleerd oefenen van de verschillende taalvaardigheden), een thematische, kennisintensieve opzet en het werken met rijke teksten.

De Bibliotheek *op school* Plus gebruikt de infrastructuur van de Bibliotheek *op school* om basisscholen te ondersteunen bij het implementeren van effectief leesonderwijs. In pilotvorm is dit uitgeprobeerd in Zuidoost Friesland (2021-2023) en tijdens de schooljaren 2024-2025 tot en met 2027-2028 wordt deze aanpak verder onderzocht en verbeterd.

De BoekStartcoach Thuis

De BoekStartcoach richt zich op het geven van voorleesondersteuning aan ouders en geeft advies over hoe ze het beste de taalontwikkeling van hun kind kunnen stimuleren. BoekStartcoaches zijn primair aanwezig op het consultatiebureau maar steeds vaker ook in de lokale Bibliotheek bij bijvoorbeeld een vragen- of voorleesuurtje. Een aanvullende benadering is de BoekStartcoach Thuis waarbij een BoekStartcoach op bezoek gaat bij gezinnen waar praten en voorlezen nog niet vanzelf gaat. De BoekStartcoach krijgt hier een speciale training voor en werkt nauw samen met collega's van Basisvaardigheden om te zien welke ouders hulpvragen hebben en hoe ze het beste ook naar ander passend aanbod kunnen worden doorverwezen.

De Bibliotheek *op school* nieuwkomersonderwijs

Werken met nieuwkomerskinderen en nieuwkomersonderwijs kan behoorlijk verschillen van werken met het reguliere onderwijs. Daarom is in 2024 een project gestart om te kijken hoe een nieuwe lijn voor de Bibliotheek *op school* voor het nieuwkomersonderwijs eruit kan zien en wat bibliotheken nodig hebben om dit goed vorm te geven. Bij het verschijnen van deze brochure zijn de eerste verkenningen in een afrondende fase. Hieruit blijkt dat op zowel strategisch, beleids- en uitvoerend niveau werken met het nieuwkomersonderwijs uitdagingen heeft maar ook heel veel kan opleveren. Om bibliotheken te ondersteunen bij het werken met het nieuwkomersonderwijs, zijn voor alle bouwstenen van de Bibliotheek *op school* nieuwe of aangepaste instrumenten nodig.

Deelnamecijfers

De leesbevorderingsaanpak bereikt, sterk gestimuleerd door de komst van rijksmiddelen uit het Masterplan basisvaardigheden vanaf 2023, grote aantallen baby's, peuters, kleuters, kinderen en jongvolwassenen via bibliotheek-vestigingen, kinderopvanglocaties, scholen en consultatiebureaus. Vrijwel alle bibliotheken in Nederland werken met één en meestal meer van de hier genoemde leesbevorderingspro-gramma's.

Adriaan Langendonk
Manager Leesbevorderingsprogramma's
Stichting Lezen/KB, nationale bibliotheek

2024	Deelname-graad bibliotheken	Deelname-graad instellingen
BoekStart voor baby's / koffertje	**100%**	**n.v.t.**
BoekStartcoach op het consultatiebureau	**54%**	**30% (inschatting)**
BoekStart in de kinderopvang	**95%**	**30%**
De Bibliotheek *op school* po	**99%**	**60%**
De Bibliotheek *op school* vo	**77%**	**25%**
De Bibliotheek *op school* speciaal onderwijs (sbo, so en vso)	**61%**	**29%**
De Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs (mbo breed, mbo pedagogisch werk) en pabo/leraren-opleiding	**33%**	**14%**
De Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs (pabo/lerarenopleiding)	**72%**	**58%**

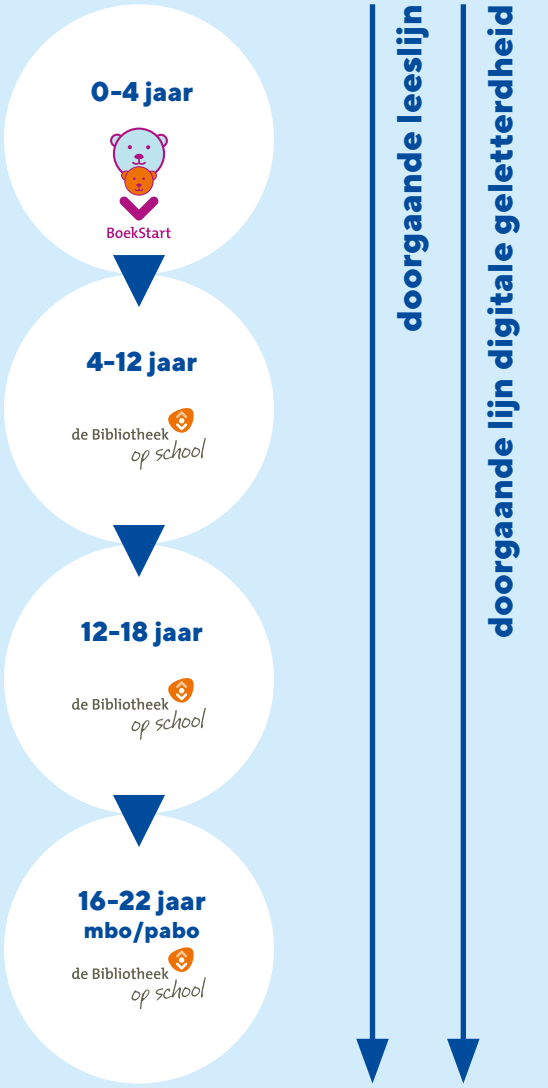

Leesbevordering is te omschrijven als het stimuleren van de leesmotivatie en de literaire competenties van kinderen (0-12 jaar) en jongeren (12+). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten voor leesbevordering (de doorgaan-de leeslijn). Bij het stimuleren van leesmotivatie gaat het om (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservarin-gen bieden, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder literaire competenties verstaan we het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken (zoals genres) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

Meer informatie, verder lezen

De doorgaande leeslijn (2020). Ga naar lezen.nl en zoek op 'De doorgaande leeslijn'.

Factsheets, goede voorbeelden en effecten van de Bibliotheek *op school* en BoekStart. Ga naar lezen.nl en zoek op 'Factsheets en effecten.'

Uitkomsten uit wetenschappelijk onderzoek, verzameld op de site www.leesmonitor.nl van Stichting Lezen.

Beleidsinstrumenten, zoals exploitatiemodellen en modelovereenkomsten, te vinden in de toolkit van de Bibliotheek *op school* pro.debibliotheekopschool.nl.

Binnen de bouwsteen Expertise zijn instrumenten te vinden over expertiseontwikkeling, inclusief de HR-handreiking *De professionele leesmediaconsulent.* Kijk op pro.debibliotheekopschool.nl.

Beleidsinstrumenten, zoals exploitatiemodellen en modelovereenkomsten, te vinden in de toolkit van BoekStart boekstartpro.nl.

In de serie *Meer lezen, beter in taal* wordt voor de kinderopvang en verschillende schooltypen, op basis van wetenschappelijke inzichten, uitgelegd waarom het stimuleren van (voor)leesplezier onderdeel van het taalbeleid zou moeten zijn. Ga naar lezen.nl en zoek op 'Meer lezen, beter in taal'.

Webinars voor bibliotheekdirecties: deze webinars hebben een strategische insteek en zijn bedoeld om bibliotheekdirecties en -managers te ondersteunen en inspireren bij verschillende leesbevorderingsonderwerpen.

Bibliotheekconvenant 2024-2027. Ga naar bibliotheeknetwerk.nl en zoek op 'Bibliotheekcovenant'.

Colofon

© Stichting Lezen
(juni 2025)

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit de leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* (Stichting Lezen/KB, nationale bibliotheek).

Met dank aan
Alice Vlaanderen
Barbara van den Bos
Alice van Diepen
Marike Rienstra
Robin Verleisdonk
Manon Verrijth
Ilona Ebels
Bert Deuling

Tekst
Hermien Lankhorst

Vormgeving
Hocus (studiohocus.nl)

Foto's
Annemarie Terhell, m.u.v.:
© Bibliotheek Rotterdam (p. 8)
Bibliotheek Deventer
Kim Ojevaar (p. 15)
Bibliotheek Helmond-Peel
(p. 21)
Marleen Annema (p. 29)

www.lezen.nl
www.boekstart.nl
www.debibliotheekopschool.nl

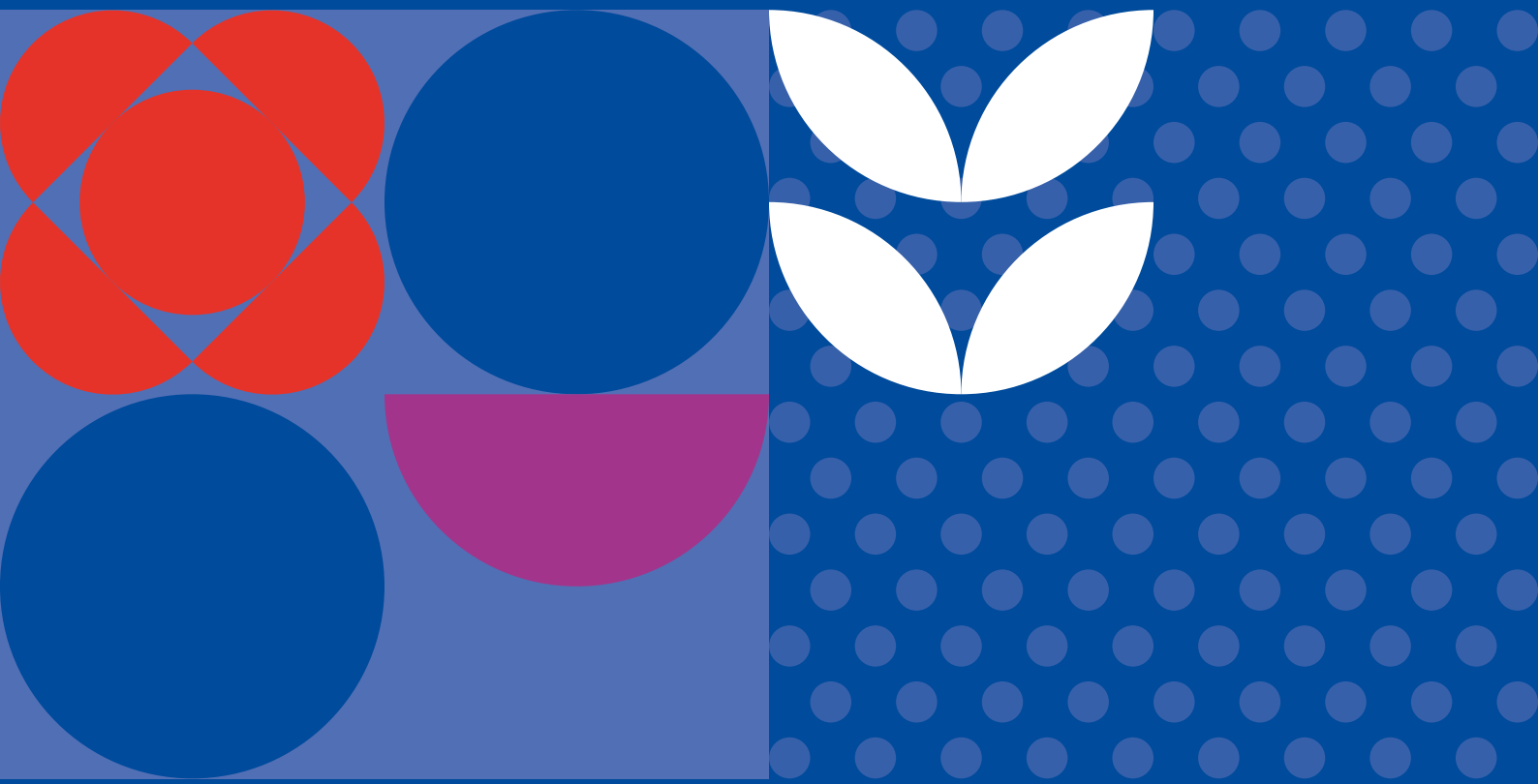

Lezen lokaal verankeren

De lokale leesbevorderingsaanpak is de afgelopen jaren enorm uitgebreid, mede dankzij de financiële ondersteuning aan bibliotheken uit het Masterplan basisvaardigheden. Niet alleen zijn er veel locaties van BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* bijgekomen, ook is op veel plekken de aanpak flink doorontwikkeld.

Deze uitbreiding brengt nieuwe kansen én nieuwe vragen met zich mee, bijvoorbeeld op het gebied van bestuurbaarheid en het borgen van kwaliteit. Terwijl de samenwerking tussen de Bibliotheek en de lokale partners nog steeds de kern vormt van een sterke leesbevorderingsaanpak, zien we ook dat de uitbreiding van die aanpak effect heeft op de verhouding tussen de Bibliotheek en haar partners.
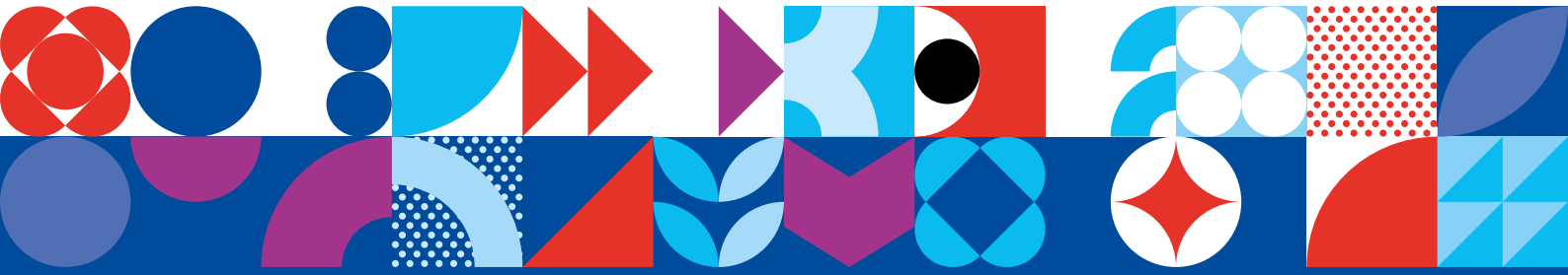
In deze brochure vertellen de directies van vier bibliotheken hoe zij met deze kwesties zijn omgegaan. Tegen welke problemen liepen ze op en hoe hebben ze die opgelost? Welke keuzes hebben zij gemaakt in de samenwerking? Hoe kijken zij naar de uitdagingen die in het verschiet liggen? Laat je door de interviews inspireren om lezen lokaal goed te verankeren, nu en in de toekomst.